

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Bakalářská práce

2017

Petr Hak

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Petr Hak

**Bitva u Hradce Králové v české
literární kultuře**

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr Hak**
Osobní číslo: **H14128**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia: Historicko-literární**
Název tématu: **Bitva u Hradce Králové v české literární kultuře**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se ve své práci bude věnovat literárnímu ztvárnění bitvy u Hradce Králové se zřetelem k vojenské historice jako specifickému slovesnému žánru anekdotického vyprávění. Analyzována budou díla Ignáta Hermanna a Vladimíra Körnera.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HERRMANN, Ignát. V pevnosti: vzpomínka z roku 1866. V Hradci Králové: Městská rada, 1936. KÖRNER, Vladimír. Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný Der Betrogene. Praha: Dauphin, 2006, 269 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X. KREJČÍ, Karel. Česká literatura a kulturní proudy evropské. Praha: Československý spisovatel, 1975, 387 s. Kritické rozhledy. FRYNTA, Emanuel a Jiří HONZÍK. Eseje. Praha: Torst, 2013, 788 s. ISBN 978-80-7215-462-3. KAUTMAN, František. Několik poznámek k paralele Karel Poláček - Ignát Herrman. O Karlu Poláčkovi a o jiných. Boskovice: Albert, 1995, 176-179. MOCNÁ, Dagmar. Příklad Kondelík: (epizoda z estetiky každodennosti). Praha: Karolinum, 2002, 309 s. ISBN 80-246-0312-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Marta Pató, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSC.
děkan

L.S.

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 11. 2017

Petr Hak

Název:

Bitva u Hradce Králové v české literární kultuře

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá válečnými událostmi roku 1866 se zaměřením na události prusko-rakouské války, konkrétně na bitvu u Hradce Králové. Na základě shrnutí dosavadní literatury práce poskytuje přehled o literárních zpracováních této historické události. Dále se práce věnuje vybraným, dosud nezpracovaným textům *V pevnosti* s podtitulem *Vzpomínky z roku 1866* od Ignáta Herrmanna a *Post bellum 1866* od Vladimíra Körnera a sleduje proměny významu této historické události v kulturní paměti.

Klíčová slova:

prusko-rakouská válka, literární analýza, historická próza, novela, memoárová literatura, literární fikce, literární komparace, kompozice, časoprostor

Title:

The Battle of Hradec Králové in the Czech Literary Culture

Annotation:

The bachelor thesis covers the war events of the year 1866, with focus on the Prussian-Austrian wars events, particularly on the battle of Hradec Králové. The thesis provides the overview of the literary adaptations of this historical event on the basis of existing literature summary. Then, it is dedicated to the selected texts *V pevnosti* subtitled *Vzpomínky z roku 1866* by Ignát Herrmann and *Post bellum 1866* by Vladimír Körner which have not been dealt with yet and it traces the changes of this historical event within cultural memory.

Keywords:

Prussian-Austrian war, literary analysis, historical prose, short story, memoir literature, literary fiction, literary comparison, composition, space-time

Poděkování

Mé vřelé poděkování patří vedoucí této bakalářské práce Mgr. Martě Pató, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky, trpělivost i obětavý přístup při konzultování badatelských problémů. Dále bych rád poděkoval historiku Mgr. Josefu Šrámkovi, Ph.D. z Muzea východních Čech za vlídné přijetí a cenné rady. V neposlední řadě děkuji své rodině, svým přátelům a všem, kteří mě při psaní bakalářské práce podporovali.

Obsah

1.	ÚVOD	1
2.	CÍL PRÁCE.....	3
3.	METODIKA.....	4
4.	TEORETICKÁ ČÁST.....	5
4.1.	Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii	5
4.1.1.	První zmínky o válečném konfliktu v literatuře	5
4.1.2.	Ohlasy dalších českých autorů na válku.....	6
4.1.3.	Prusko-rakouská válka v kramářských písních	12
4.2.	Historický kontext bitvy u Hradce Králové.....	15
4.2.1.	Politické předpoklady	15
4.2.2.	Průběh válečného konfliktu	16
4.2.3.	Postup a strategie válčících armád	17
4.2.4.	Vliv poválečných událostí na českou literární kulturu	20
4.3.	Praktické důsledky bitvy a její vliv na proměnu krajiny	22
4.3.1.	Bezprostřední vliv války na sociální a zdravotní podmínky lidí.....	22
4.3.2.	Současná podoba krajiny 150 let od bitvy.....	23
5.	PRAKTICKÁ ČÁST – KOMPARACE DĚL V PEVNOSTI: VZPOMÍNKY Z ROKU 1866 A POST BELLUM	26
5.1.	Základní biografie autorů obou vybraných děl.....	26
5.2.	Obecná charakteristika jednotlivých děl.....	27
5.2.1.	Bližší specifikace knižních titulů.....	27
5.3.	Téma a motiv	28
5.4.	Literární kompozice.....	29
5.5.	Incipit a explicit	33
5.6.	Jazykové prostředky	33
5.7.	Způsob vypravování	36
5.7.1.	Sled vypravování	36
5.7.2.	Druh řeči	37
5.7.3.	Vypravěč.....	37
5.8.	Postavy.....	37
5.9.	Prostor.....	41
5.10.	Čas.....	45
5.11.	Literární fikce.....	46
5.11.1.	Postavy	46

5.11.2.	Prostor.....	48
5.11.3.	Čas.....	49
5.12.	Žánrové vymezení.....	50
5.13.	Smysl a interpretace díla.....	51
6.	ZÁVĚR.....	54
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
8.	PŘÍLOHY.....	58
9.	RESUMÉ.....	70

1. ÚVOD

Téma prusko-rakouské války v roce 1866 – téma možná trochu neprávem opomíjené, neboť málokdo si uvědomuje význam událostí, které se v té době odvíjely a které z pohledu pamětníků i současných historiků směřovaly ke dvěma světovým válkám.

„Válka z roku 1866 má pro Český národ veliký význam a stala se mu památnou. Porážkou Rakouska bylo položen základ k samostatnosti národa českého. Zvítězivší Prusko docílilo sjednocení Německa a takto posílené vypovědělo roku 1870 válku Francii, ze které vyšlo opět vítězně obohacené o území Elsas-Lotrinska a od té doby pomýšlelo na světovládu. A tak hledalo a také našlo a zavedlo příčinu ke světové válce, ze které vyšla naše svoboda“.¹

Výše uvedené myšlenky zapsal pamětník války Josef Volf (narozen 1860) ve svých *Vzpomínkách na válku roku 1866* (vydaných v roce 1927). Zdrojem informací pro něho bylo zvláště svědectví jeho otce i bratra a také poznatky, které čerpal z dosud jedinečného českého díla (zabývajícího se touto tematikou) vydaného roku 1883 dr. Otakarem Jedličkou *Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866*. Spisů německých o prusko-rakouské válce objevovalo se v té době více.

Význam válce prusko-rakouské pro další dějinný vývoj českých zemí přikládá i historik Slavomír Ravik (narozen 1932) ve svém obsáhlém pojednání v knize *Tam u Králového Hradce*.

Již 151 let uplynulo od událostí, jež vyvrcholily prohranou bitvou rakouské armády dne 3. července 1866 u Hradce Králové. V dnešním světě internetového a mobilního spojení je velmi těžké uvědomit si a představit si dobu, kdy kontakt se vzdálenějším okolím zajišťovala jenom pošta, místo auty se jezdilo koňskými povozy a drožkami, pole se obdělávala ručně. Pro generační přiblížení nahlédl jsem do rodinné historie – v této době žili pradědové mých dědů, jedná se tedy o dobu vzdálenou šest generací. V kontextu dějin z pohledu času jde o dobu nepřilíš vzdálenou, ovšem z hlediska techniky a pokroku rozvoj společnosti zaznamenal obrovský skok.

¹ VOLF, Josef. *Vzpomínky na válku roku 1866*. [online]. [cit. 25.11.2017]. Dostupné z: <http://lk22.sweb.cz/1866/1866.html> >

Nejspolehlivějším a nejcennějším zprostředkovatelem dějinných událostí stává se nám v tomto případě literatura. Pro vizuální ilustraci posloužily dobové kresby a črty, protože v té době ještě prakticky neexistovala fotografie.

Prusko-rakouská válka, odehrávající se v roce 1866, se stala po napoleonských válkách druhým největším vojenským konfliktem 19. století na území českých zemí. Ačkoliv se nejednalo o dlouhotrvající boje, prusko-rakouská válka českou společnost velmi zasáhla. Čeští vojáci se aktivně podíleli na plánovaných vojenských taženích. Po fatální prohře Rakouska následovala pruská okupace, která měla dopad na všechny vrstvy českého obyvatelstva. Následné rakousko-uherské vyrovnání z roku 1867 vzalo Čechům veškeré naděje na odměnu za doposud projevovanou loajalitu vůči rakouské monarchii. Není divu, že se trpké válečné zkušenosti české společnosti výrazně promítly do soudobé beletristické tvorby (básně, romány, dramata).²

Soudobá díla faktografická stala se předlohou pro pozdější beletrii, vycházeli z ní a své náměty z ní čerpali autoři děl moderní literatury, která by měla posloužit pro připomenutí válečného roku 1866.

² FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

2. CÍL PRÁCE

Hlavním cílem této bakalářské práce je provedení analýzy dvou vybraných děl týkajících se literárního ztvárnění bitvy u Hradce Králové. Zástupcem dobové literatury je v tomto případě Herrmannovo dílo *V pevnosti* a moderní českou literaturu představuje dílo Vladimíra Körnera *Post bellum 1866*. Cíl práce podrobně vyjadřují a blíže specifikují následující body:

- reflexe různých přístupů jednotlivých autorů ke zpracování tematiky prusko-rakouské války v české literatuře od roku 1866 až po současnost,
- přiblížení historického kontextu válečných událostí roku 1866,
- provedení literární komparace vybraných děl – *V pevnosti: Vzpomínky z roku 1866* od pamětníka války Ignáta Herrmanna a *Post bellum 1866* od současného spisovatele Vladimíra Körnera,
- zhodnocení významu a přínosu literatury s válečnou tematikou pro současnost.

3. METODIKA

Náplní teoretické části je zachycení proměny přístupu jednotlivých spisovatelů ke zpracování dané tematiky a odraz těchto proměn v jednotlivých dílech. Zároveň sleduje i vývoj názorů a postojů autorů k této problematice od roku 1866 až po současnost.

Další kapitoly teoretické části vycházejí z odborných publikací, které se staly zdrojem různých pohledů na prusko-rakouskou válku. Na základě poznatků získaných z těchto textů je vytvořen konspekt širě zachycující problematiku válečných událostí a jejich dopad na soudobou společnost.

Praktická část se zaměřuje na literární analýzu dvou konkrétních vybraných děl, na základě níž je provedena vlastní literární komparace. Osnovu komparace tvoří 12 stěžejních tematických celků.

Motivací pro volbu tohoto tématu se pro mne stala jedna z lokalit stěžejní bitvy, tedy obec Sadová, která je současně i místem mého bydliště. Dobové artefakty a pietní místa mne obklopují již od dětství a téma této práce se stalo pro mě výzvou k hlubšímu proniknutí do zmiňované problematiky.

Prohlídka hradeckého Muzea východních Čech a informace, které jsem zde získal, byly pro mne hodnotným materiálem. Rozhovor mi poskytl dne 13. 11. 2017 historik Mgr. Josef Šrámek Ph.D., který se vyjádřil ohledně mých dotazů. Část záznamu rozhovoru je součástí příloh (*viz. příloha č. 3*) této bakalářské práce. V rámci výzkumu jsem na obecních úřadech Sadová a Hněvčeves nahlédl do místních kronik, abych zde získal údaje o sledované problematice přímo z historických pramenů. Navštívil jsem některá pamětní místa rozhodujících bitev, zúčastnil se pietních aktů u příležitosti 151. výročí červencové bitvy. Nadšeně jsem pořizoval fotografické snímky. Do rukou se mi dostaly i dobové vojenské uniformy rakouské armády.

4. TEORETICKÁ ČÁST

4.1. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii

Historické události mívají často svůj druhý život, který dokresluje jejich opravdový význam. Tento následný vývoj je přitom neméně zajímavým předmětem dalšího bádání, neboť ukazuje vnímání dané události očima soudobých lidí. Dalo by se tedy konstatovat, že až zachycení historické události v kulturní paměti z ní činí skutečné dějiny. Tedy něco, co bylo vyhodnoceno jako k zapamatování. Toto zachycení lze pozorovat prostřednictvím odrazu v nejrůznějších uměleckých sférách, a to obzvláště v „dlouhém“ 19. století, kdy byla dominantní zejména historická próza. Jak totiž výstižně popsal francouzský historik a představitel školy Annales Jacques Le Goff, „mnohem více než historikové jsou především spisovatelé a malíři zodpovědní za tvoření paměťových konstrukcí a jejich tradování.“³

V této práci se předmětem literárního bádání stává tematika prusko-rakouské války a její odraz v české literární kultuře. Osobitá zpracování jednotlivých autorů, jejich odlišné postoje i rozličná uchopení tohoto tématu jsou materiálem nezbytným pro získání co možná nejobektivnějšího pohledu na válečné události té doby a pochopení jejich smyslu či spíše nesmyslnosti.

4.1.1. První zmínky o válečném konfliktu v literatuře

Podle Jana Brůhy si pověst prvního Čecha, který válku z roku 1866 reflektoval, v literárních dějinách navěky uchoval jaroměřský rodák a vydavatel časopisu *Ratibor* Jan Mucek (užívající literárního pseudonymu Pavel Albieri).⁴ Dále můžeme najít první zmínky o válečném konfliktu mezi Rakouskem a Pruskem v historické novele *Pardubák* spisovatele Ladislava Nováka a fejetonech spisovatele, prozaika a novináře Jana Nerudy či literárního kritika, novináře a významného básníka Vítězslava Háška.

„K prvnímu, bezprostřednímu odrazu války v beletrii u nás náleží nepochybně Nerudovy a Háškovy fejetony zachycující dobovou atmosféru, soudobý každodenní život, hlavně v Praze.“⁵ Jejich přístup k pojetí tematiky prusko-rakouské války byl ovšem dosti odlišný. Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že Neruda a Hálek - přátelé a blízcí spolupracovníci

³LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007, s. 34. Historické myšlení. ISBN 978-80-7203-862-6.

⁴BRŮHA, Jan. Válka roku 1866 na Náchodsku v české beletrii. In: BAŠTECKÁ, Lydía. *Stopami dějin Náchodska 2. Válka 1886 na Náchodsku*, Náchod, 1996, s. 75-89.

⁵BRŮHA, Jan. Válka roku 1866 v české beletrii. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

- do určité míry tvořili osobnostně i charakterově kontrastní dvojici. V Hálkově tvorbě se značně projevuje jeho vesnický původ. Vzpomínky na radostné dětství prožité na vesnici dodávají jeho literárním počínům nezvyklý optimismus, melodičnost a idyličnost, které v krajním případě mohou na čtenáře působit až příliš podbízivě, lacině a strojeně. Neruda, který celý život prožil v Praze, se naopak neustále potýkal s chudobou. Skromné životní podmínky se do jeho tvorby promítly v podobě skepse, ironie, hrubosti a útočnosti.

Alexandra Špiritová, archivářka Státního ústředního archivu v Praze (spravující historicky významné materiály z roků 1848-1918), v závěrečných poznámkách své studie nazvané *Válečné odškodnění obyvatelstva v Čechách zejména na Boleslavsku po roce 1866* upřesňuje:

*„J. Neruda byl očitým svědkem situace civilního obyvatelstva za války i pruské okupace. Jeho postřehy a komentáře byly v roce 1924 soustředěny pod názvem Okupační arabesky a vydány společně s jeho fejetony tiskem v knize J. Neruda: Válečný rok 1866. Praha 1924.“*⁶

*„(Hálek) Odsuzoval stinné stránky buržoazní společnosti, hlavně morálku jejích zbohatlých kruhů, a psal rovněž o bídě a křivdách na chudých vrstvách (např. fejeton Jemné svědomí NL 1866 o tragické bídě hořovických cvočkařů). Ve srovnání s Nerudou, jenž vynikal ujasněnými názory, uplatňuje svůj uvědoměle lidový pohled na svět a opoziční tón, bylo Hálkovo společenské postavení méně vyhraněné, i když oba vedoucí májovci postupovali v podstatných otázkách literárního i politického vývoje souběžně. Hálkovo sociální a politické myšlení bylo v mnoha bodech nedůsledné i rozporné a více poplatné dobovým omylům než názory Nerudovy.“*⁷

Myslím, že je symptomatické, že Nerudovy fejetony vyšly celkem brzy po vzniku Československé republiky – v roce 1924. Tehdy byl rok 1866 vnímán ještě živě, neboť události tohoto roku (zejména prusko-rakouská válka) vedly k rozbití Rakouska.

4.1.2. Ohlasy dalších českých autorů na válku

Na prusko-rakouskou válku reaguje také český filolog a spisovatel Václav Bambas překladem anonymního třídílného románu, který byl krátce po skončení války publikován ve

⁶ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Válečné odškodnění obyvatelstva v Čechách po roce 1866*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z: <z <http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1996/Spiritova.pdf>>

⁷Tamtéž.

Vídni. V Čechách vychází pod názvem *1866: aneb Custozza a Králové Hradec: historicko-romantická odhalení z nejnovějších dějin rakouských*.⁸ Vedle faktických událostí se v románu objevují i některé dobové pověsti a dohady. Poukazuje také na zrady, intriky a různé špionáže, pomocí nichž se snaží zmapovat průběh válečného roku 1866.⁹

Za umělecky hodnotnější lze považovat pětidílný román novináře a spisovatele Václava Vlčka *Zlato v ohni*, který nejprve vyšel v revue *Osvěta*. Knižně byl zpracován až o šest let později - tedy v roce 1882. Názvem *Zlato v ohni* Vlček odkazuje jak k samotné prusko-rakouské válce, kterou symbolizuje oheň, tak k očišťování lidských charakterů, což značí zlatem. Děj románu je zasazen do vesnic Habrová a Buková (rozdělené na katolíky a evangelíky).¹⁰ „*Prusko-rakouská válka zde sehraje důležitou dějovou úlohu: stane se katalyzátorem, který umožní hlavním hrdinům potlačit vlastní tužby a ambice, především milostné, i konfesní rozpory a semknou se ve prospěch ohrožené vlasti.*“¹¹

Toto dílo se stalo jistým předmětem polemik o dobovém pojetí realismu. Jedním z nejvýraznějších kritiků románu *Zlato v ohni* byl politik, filozof a pedagog Tomáš Garrigue Masaryk, který tvrdil, že Vlčkově dílo je až příliš idealistické, zkreslené.¹² „*Nejpřesvědčivější argumenty Masarykovy kritiky románu Zlato v ohni, zpochybňující jeho realističnost, přitom byly opřeny o psychologickou analýzu, kterou Masaryk považoval za nejvýznamnější metodu empirické estetiky.*“¹³ Masaryk argumentuje takto: „*realisticky přirozeného děje nevidíme, nevidíme, že vyvíjí se děj z charakterů hlavních osob, jež v románě jednají. Náhoda a chronologie jsou hlavními pružinami všeho, co se ve Vlčkově románě sběhlo.*“¹⁴

V roce 1879 vychází výchovně laděná povídka *Zrádcové vlasti*, jejímž autorem byl učitel, redaktor časopisu *Posel z Budče* a spoluzakladatel učitelských spolků Václav Kredba. Prostřednictvím svého díla čtenáře vybízí k horlivějšímu vlastenectví, podporuje u nich

⁸ FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

⁹ BRŮHA, Jan. *Válka roku 1866 v české beletrii*. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

¹⁰ FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

¹¹Tamtéž.: s. 13-19.

¹²Tamtéž. s. 13-19.

¹³ HRDINA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk v českých diskuzích o literárním realismu*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z:

<https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/130919/1_BohemicaLitteraria_17-2014-1_11.pdf?sequence=1>

¹⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *O realismu u nás*. Čas 2. 1887., č. 23–27

národní citění a zdůrazňuje potřebu jazyka českého. To dokládá i profesor a literární historik Jan Drozd v *Časopise katolického duchovenstva* z roku 1878. ¹⁵ „*Bojujet' zajisté p. spisovatel proti předsudku, jako by u nás v Čechách nikdo, ani prostý venkovan bez znalosti jazyka německého obstáti nemohl a okazuje, jak přílišné zakládání sobě na znalosti jazyka německého (jakož vůbec cizího) k odnárodnění, k odcizení lidu jazyku vlastnímu a jiným ještě horším neřestem vésti může.*“ ¹⁶

Problematice prusko-rakouské války se ve svých historických dílech věnoval i Alois Jirásek. V povídce *Host*, která poprvé vyšla roku 1878 v *Poslu z Prahy*, sleduje nelehký úděl Poláků ve válce. Děj se odehrává na pozadí bitvy u Náchoda, tedy v Jiráskově rodném kraji. Autor zde odkrývá další významovou rovinu prusko-rakouské války. Nelíčí ji jen jako střetnutí vojska pruského s rakouským, ale poukazuje na skutečnost, že proti sobě museli povstat i Češi a Poláci - Slované, jejichž společným zájmem byl od nepaměti odpor k Němcům. ¹⁷

„*Ba, že bratrská válka!*“ pravil Polák, usmívaje se. *“Co jste dnes viděl, to většinou Poláci, a u vás nenechají také polské regimenty doma po městech a pevnostech.” “I u vás jsou Češi ve vojsku: v našem půjdou as první do ohně a za věc německou poteče krev slovanská.”“*
18

Cílem autora zde ovšem nebylo provést historickou rekonstrukci tohoto střetnutí. Nešlo mu o podání fakticky přesných a úplných informací (zkreslení detailů - Jirásek např. podává mylné informace o účasti Sigmundova pluku v bitvě u Náchoda), dokonce ani o věrné zachycení vlastních válečných zážitků. ¹⁹ V této povídce, podobně jako v jeho další povídce s názvem *V ohni*, „... autora daleko více než popis bojů a vojenského života zajímaly lidské problémy, otázky národní a sociální. U Hosta je to obzvláště patrné na akcentování

¹⁵ BRŮHA, Jan. *Válka roku 1866 v české beletrii*. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

¹⁶ DROZD, Jan. *Zrádcové vlasti... Václav Kredba*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=8282>

¹⁷ FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

¹⁸ JIRÁSEK, Alois. *Z různých dob: povídky a obrázky*. 2. vyd. Praha: J. Otto, 1899, s. 355. Sebrané spisy.

¹⁹ BRŮHA, Jan. *Válka roku 1866 v české beletrii*. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

národního polského problému, u povídky V ohni zase sociálního – vztahu výměnkářky a hospodyně, což ji přibližuje k Jiráskovým tzv. Povídkám z hor.“²⁰

Námětem Arbesova romaneta *Newtonův mozek* se stal autorův negativní postoj k válce, kterou vnímal jako projev nelidského barbarství. Toto dílo vyšlo poprvé roku 1877 v časopise *Lumír*, knižně zpracováno pak bylo o rok později. Prostřednictvím příběhu odehrávajícím se na pozadí prusko-rakouské války chce autor „... ukázat dějiny lidstva jako sérii krvavých válek od současnosti až po hypotetický "zápas prvních lidí", jako projev neúprosného darwinovského boha, jehož trůn je možné podrýt pouze zásadami humanity (Arbes 2006: 463).“²¹

Tematika prusko-rakouské války zaujala i Pavla Albieriho. Nejznámější z jeho vojenských povídek je jak soubor - *1866. Vojenské novely ze sedmidenní války* - vydaný roku 1882, kde autor zachycuje napínavý děj v minimalistickém podání, tak také novela *Utíkejte, Prajzi jdou!* s podtitulem *Příhody "jednoho ženicha" na útěku* v roce 1866, která je podstatně rozsáhlejší.²² „Na vcelku realistickém pozadí se v Albieriho povídkách uplatňují romantické příběhy a hlavně charaktery. Albieri využíval vyprávění otce, starého vojáka, které časově přenášel do roku 1866 ze starší doby – a snad i z lidových pověstí. O umělecké vyjádření ideové, politické stránky války, národních a sociálních otázek i jejich hodnocení – se nesnažil, přední místo má u něho zachycení vojenského života a vojenských operací.“²³

Přístup Albieriho k beletristickému zpracování tématu prusko-rakouské války byl ovšem ve srovnání s jeho předchůdci dosti odlišný. Próza *Utíkejte, Prajzi jdou!* má formu rukopisu anonymního odesílatele - sedláka, který svůj autorský text zasílá jistému redaktorovi s prosbou, aby jej upravil a následně vydal. Převratná je tato novela především v tom, že oproti předchozím prózám se v díle *Utíkejte, Prajzi jdou!* výrazně uplatňuje také komika. Autorovi se podařilo vylíčit válku očima obyčejného českého člověka, který se o "velké dějiny" příliš nezajímá, neboť se soustředí především na uspokojování svých každodenních

²⁰BRŮHA, Jan. *Válka roku 1866 v české beletrii*. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

²¹FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz války a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

²²Tamtéž.: s. 13-19.

²³BRŮHA, Jan. *Válka roku 1866 v české beletrii*. In.: *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, s. 315-421.

potřeb. Navzdory tomuto přizemnímu stylu života si stále udržuje svůj selský rozum, zdravou naivitu i laskavost vůči ostatním.²⁴

„*Ano, nemýlil jsem se, byl to rukopis, ale proti mému očekávání tak špatně, chybně, beze všeho slohu psaný, že jsem ho nemohl v té podobě potřebovati. Již hned název práce té přiměl mne k úsměvu. Stáloť zde s hroznými chybami: "Prafdivy vipsání příhot a nehot jednoho Štastnyho ženicha z nachodski krajini který prodělal v roce 1866 (sic!)", což ovšem nesevědčilo o velkých studiích autorových, jmenovitě ne v oboru pravopisu. Také krasopis zdá se býti Achillovou patou neznámého zasílatele, dle všeho muže již staršího, jak aspoň tomu nasvědčovalo písmo, a podle slohu mohlo se souditi, že dosti četl a cítí v sobě jakousi "žilu spisovatelskou".*“²⁵

Postupně tematika prusko-rakouské války začala v různé míře pronikat do řady románových kronik mapujících život české společnosti v průběhu 19. století. Prusko-rakouské válečné střetnutí je tak připomenuto např. v šestidílné románové kronice *Rozkvět* vydané roku 1898, jejímž autorem je spisovatel básnických, dramatických a prozaických textů F. X. Svoboda. Za zmínku stojí také dílo *Jan Cimbura* od absolventa teologického oboru, vysvěceného kněze a představitele katolické (respektive venkovské) prózy Jindřicha Šimona Baara, kde sice válka není hlavním námětem této "jihočeské idyly", ovšem je stěžejní pro vyličení charakteru hlavního hrdiny - jeho odporu k válečné tyranii. Dále se téma prusko-rakouské války objevuje v tvorbě překladatele, novináře a regionálního spisovatele z oblastí jižních Čech Josefa Holečka - konkrétně v sedmém díle jeho románové epeje *Naši s* názvem *Vojna* otištěné v roce 1909.²⁶

Předmětem beletristického ztvárnění tématu prusko-rakouské války se ve 20. století stala i společenská reflexe. Řada autorů se soustředila na postihnutí politických důsledků a celkového dopadu války na život Čechů (českého národa) v habsburské monarchii. Takový cíl si kladl i spisovatel a autor řady divadelních her Jaroslav Hilbert při komponování jednoaktového dramatu *Česká komedie*, které mělo premiéru roku 1909. Ve třicátých letech se novinář, dramatik a zakladatel českého detektivního žánru Emil Vachek ve své hře *Benedek* (z

²⁴FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

²⁵ALBIERI, Pavel. *Utíkejte, Prajzi jdou! Příhody "jednoho ženicha" na útěku v roce 1866*. Praha: Frant. Bačkovský, 1894, s. 5-6.

²⁶FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

roku 1939) pokouší o totéž - reflektovat důsledky války. ²⁷ „*Jeho - zdánlivě paradoxní - pokus o rehabilitaci nenáviděného rakouského polního zbrojmistra, vzniklý na základě podrobného studia pramenů, vyznívá jako nepřímá obžaloba habsburské monarchie a císařského dvora, který obětoval vrchního velitele, aby zachránil sám sebe před veřejným míněním.*“ ²⁸

Rakouský generál Benedek je také jednou z ústředních postav historického románu překladatele Vladimíra Neffa *Sňatky z rozumu* vydaném v roce 1957. Jedná se o první díl jeho pentalogie mapující život dvou měšťanských dynastií. Dílo má podobu rodové kroniky. Autor v něm bohatě využívá prvků ironie, nadsázky a humoru. Kromě generála Benedeka se v románu objevují další historické osobnosti jako např. rakouský císař František Josef I., pruský král Vilém, vojevůdce Moltke a kníže Bismarck. Vladimír Neff zde popisuje řadu historických událostí 50. a 60. let 19. století - válku v Itálii roku 1859, existenci vlasteneckých táborů, únik Pražanů před vpádem Rusů a především i bitvu u Hradce Králové roku 1866. ²⁹

Podrobnou literární analýzu Neffova románu provedl literární historik, vysokoškolský pedagog a spisovatel naučné literatury František Všeticka. Ve své studii nazvané *Sňatky z rozumu Vladimíra Neffa* z roku 2012 uvádí: „*V první historické složce je dominantní postavou František Josef První, v druhé polní zbrojmistr rytíř Benedek. Mezi oběma historickými složkami je úzká souvislost – obě, zejména figurami císaře a zbrojmistra, ukazují na omezenost a prohnílost rakouského mocnářství. Obě složky mají přitom klimaxový průběh – od byrokratického individua, byť panovnického, k válečné hromadné katastrofě.*“ ³⁰

O Benedekovi se nakonec zmiňuje i literární historik, vysokoškolský pedagog, vystudovaný bohemista a polonista Karel Krejčí v kapitole *Epitaf habsburské monarchie. Zrození "dobrého vojáka Švejka"*: „*Sláva generála Benedeka, který se tu v Itálii projevil jako možný dědic slávy maršálovy, hanebně skončila za několik let u Sadové. Po Solferinu přišla Sadová - Hradec Králové, po maršálu Radeckém statečný kanonýr Jabůrek.*“ ³¹

²⁷FRÁNEK, Michal. Ohlasy prusko-rakouské války v české beletrii. In: SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 13-19. ISBN 978-80-88069-13-3

²⁸ Tamtéž. s. 13-19.

²⁹ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. *Slovník české prózy 1945-1994*. Vyd. 1. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 260. ISBN 80-85491-84-2.

³⁰ VŠETICKA, František. *Sňatky z rozumu Vladimíra Neffa*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/125464/1_SlavicaLitteraria_15-2012-3_9.pdf?sequence=1>

³¹ KREJČÍ, Karel. *Česká literatura a kulturní proudy evropské*. Československý spisovatel. Praha. 1975. s. 392.

4.1.3. Prusko-rakouská válka v kramářských písních

Prusko-rakouská válka se stala tematickou inspirací nejen pro díla beletristická, ale odrazila se i v tvorbě lidové - v kramářských (užívá se také označení jarmarečních, špalíčkových či pouťových) písních.

Žánrové vymezení se bude opírat o definici uvedenou ve slovníkové publikaci *Encyklopedie literárních žánrů*, kterou sepsala dvojice literárních teoretiků Josef Peterka a Dagmar Mocná. Slovníková příručka definuje *kramářskou píseň* jako: „*Žánr populárního veršovaného zpravodajství, určený k veřejné prezentaci na poutích a jarmarcích a šířený prostřednictvím drobných ilustrovaných tisků.*“³²

Základní charakter kramářské tvorby vychází z volby střízlivého a popisného jazyka, zpravodajské autenticity a společensky atraktivních a aktuálních námětů. Tematiku kramářských písní lze rozdělit podle několika základních oblastí – např. na katastrofické náměty (zemětřesení, epidemie), morytáty (písně o vraždách), náboženství (líčení zázračných záchranění zbožných osob z nebezpečí), satirické náměty (líčící problematičnost manželského soužití) a v neposlední řadě reflexe válečných konfliktů a významných revolučních událostí.

33

Pěvci ve svých písních líčili válečné události z roku 1866 jako hrůzostrašná, krvavá střetnutí (např. text jedné z dochovaných kramářských písní začínal takto: “*U Skalice u Náchoda, tam tekla krev potokama...*“). Velmi oblíbená byla také píseň *O spanilé barvířce a barevném Prajsovi*. Kramářské písně většinou využívaly již existující melodie. Do dnešních dob se však dochovalo jen velmi málo textů písní, u kterých by byly jejich nápěvy zaznamenány. Většinou bylo u kramářské písně napsáno „*Zpívá se jako*“ a byl uveden nápěv známé lidové nebo náboženské písně.

Takovou výjimkou je např. píseň s názvem *Udatný rek kanonýr Jabůrek* (viz. *obrázková příloha č. 1*), kterou složil herec a kreslíř František Kollár. Poprvé tato píseň

³²Údaje čerpány z hesla *kramářská píseň* z publikace: MOCNÁ, Dagmar a JOSEF PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 325-330. ISBN 80-7185-669-X.

³³ Tamtéž.: 325-330

zazněla v Podhájí u Sedmihorek. Parodický text písně se stal u českých posluchačů brzy velmi oblíbený.³⁴

„Existoval kanonýr Jabůrek? Ve skutečnosti je v této písni pospojováno několik skutečných příběhů, které se však odehrály jinde, než u Hradce Králové. Kanonýr toho jména se prý zúčastnil bojů proti Italům a při obléhání nařídil pálit z děl s dvojitou dávkou střelného prachu, aby zmátl nepřítel. V úplně jiné válce (proti Turkům) se prý objevil rakouský kanonýr, který pokračoval ve střelbě i poté, co mu střely utrhly obě ruce. Další inspirací pro obsah písně mohl být příběh praporečnicka Kopanici, který při bitvě u Jičína zachránil rakouský prapor před Prusy tím, že jej sundal ze žerdi a omotal si ho kolem těla.“³⁵

Samotná píseň o Jabůrkovi je poměrně rozsáhlá, čítá celkem 17 slok. Prvky parodie a zesměšňování tehdejších válečných poměrů se uplatňují napříč celým textem písně. Karel Krejčí postavu kanonýra Jabůrka zařazuje mezi postavy heroikomické. Upozorňuje na kontrastně působící Jabůrkovo hrdinství - na jeho neslýchané činy, kterými si získal obrovskou slávu a věhlas - na pozadí dosti ostudné, potupné porážky rakouské armády, v jejíž uniformě tak statečně bojoval.³⁶

Pro ilustraci uvádím z textu písně:

úvodní sloku: *„Tam u Králového Hradce - lítaly tam koule prudce - z kanonů a flintiček - do ubohých lidiček“*,

čtrnáctou sloku: *"Jabůrkovi letí hlava - zrovna kolem jenerála - a křičí já melduju - salutovat nemohu."*

a sloku závěrečnou: *"Dej mu Pán Bůh věčnou slávu, - "von" má, ale žádnou hlavu, - nedělá si z toho nic, - bezhlavých "von" je prý víc.“³⁷*

Kramářská píseň *Udatný rek kanonýr Jabůrek* byla poprvé knižně publikována v roce 1884. Ve druhé polovině 19. století pak byly kramářské písně vzácné. Lidé v té době

³⁴ CHVOJKA, Aleš a ŠRÁMEK Josef. 1866: *malá encyklopedie prusko-rakouské války: k expozici Muzea války 1866 na Chlumu*. V Hradci Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2015, s. 87. ISBN 978-80-87686-01-0

³⁵Tamtéž.: s.88.

³⁶ KREJČÍ, Karel. *Česká literatura a kulturní proudy evropské*. Československý spisovatel. Praha. 1975. s. 392.

³⁷CHVOJKA, Aleš a ŠRÁMEK Josef. 1866: *malá encyklopedie prusko-rakouské války: k expozici Muzea války 1866 na Chlumu*. V Hradci Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2015, s. 89. ISBN 978-80-87686-01-0

již byli gramotní a bulvár kramářských písní nahradil bulvár novin. Vývoj těchto písní sleduje vystudovaný historik umění Josef Václav Scheybal v publikaci *Senzace pěti století v kramářské písni*. O tom, že žánr kramářské písně byl již na ústupu, svědčí mimo jiné i parodický charakter umělé kramářské písně.

4.2. Historický kontext bitvy u Hradce Králové

Z historického hlediska bitvu u Hradce Králové vnímáme jako nedílnou součást prusko-rakouské války, která se hluboce zapsala do dějin českého národa a následně se promítla do české literární kultury. Uvedenou problematiku charakterizují následující hlediska: politické předpoklady, průběh válečného konfliktu, postup a strategie válčících armád a vliv poválečných událostí na českou literární kulturu.

4.2.1. Politické předpoklady

Prusko-rakouská válka, kterou vyvrcholilo letité napětí mezi Rakouskem na straně jedné a Pruskem a Itálií na straně druhé, náleží mezi klíčové konflikty „dlouhého“ 19. století. Tyto boje se odrazily v politické, ekonomické, sociální i kulturní sféře evropské společnosti. Předcházela jim řada sporů, které se výrazně stupňovaly a zvyšovaly napětí mezi zúčastněnými aktéry. Spojenectví obou zemí, jež trvalo téměř celé půlstoletí, bylo po celou dobu pouze formální. Napomáhalo k zajištění vojenské převahy při uskutečňování společných cílů³⁸ - počínaje porážkou Napoleona ve Francii roku 1815, kdy oba státy byly členy Německého spolku a vystupovaly jako rovnocenní partneři a konče rokem 1866, kdy své protichůdné politické postoje, názory a sváry o rozdělení německého území vyřešily vojenskou cestou.³⁹

Výčet historických událostí vedoucích k válečnému konfliktu by byl příliš obsáhlý, proto se zaměříme na ty zásadní. K výraznému střetu rakouské a německé politiky došlo roku 1850 v Olomouci. V té době se již konaly přípravy k boji, avšak na poslední chvíli Prusko ustoupilo. Toto rozhodnutí zanechalo na Prusku hlubokou křivdu, kterou český historik se zaměřením na dějiny 19. století Otto Urban ve své knize *Vzpomínka na Hradec Králové* nazývá jako „*olomoucké ponížení*“.⁴⁰

V roce 1862 nastupuje do funkce ministerského předsedy Pruska Otto von Bismarck, jenž vyvíjí usilovnou snahu o vytěsnění Rakouska z Německého spolku. Naposledy vystupují obě země jako rovnocenní partneři ve válečném tažení proti Dánsku roku 1864, kde je jejich

³⁸ŠRÁMEK, Josef. *Prusko-rakouská válka roku 1866 a Muzeum východních Čech v Hradci Králové* - Academia.edu. [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z: <<http://www.academia.edu/29021998/Prusko-rakousk%C3%A11 v%C3%A11ka roku 1866 a Muzeum v%C3%BDchodn%C3%ADch %C4%8Cech v Hradci Kr%C3%A1lov%C3%A9>>

³⁹KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetíc 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 8. ISBN 978-80-904841-6-0

⁴⁰URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 24. Stopy, fakta, svědectví.

cílem získání území Holštýnska a Šlésvicka (nejseverněji položená spolková země nacházející se na území dnešního Německa). Ani společná výhra nedokázala odstranit již tak vyhrocené spory. Tyto tři země Prusko, Rakousko a Dánsko uzavřely mezi sebou 30. října 1864 smlouvu, v níž byla stanovena společná správa dobytého území. Ke změně mohlo dojít jedině se souhlasem Pruska a Rakouska. Válečné řešení bylo naposledy oddáleno podpisem „gastýnské mírové smlouvy“ ze srpna roku 1865.⁴¹ „Na to v roce 1865 dne 14. srpna změněna smlouva v tento smysl: Obě mocnosti Prusko i Rakousko vyhrožují si společnou suverenitou nad vévodstvími těmi. Správu Holštýnska převezme prozatímně Rakousko, správu Šlésvicka Prusko.“⁴²

4.2.2. Průběh válečného konfliktu

Středoevropský konflikt z roku 1866 je znám pod názvem *prusko-rakouská válka*, *německá válka*, *sedmítýdenní válka* či *válka Němců s Němci*. „Válka, k níž došlo v roce 1866 mezi Pruskem a Rakouskem, je jednou z nejkratších válek, jaké znají dějiny. Skutečné bojové akce, zahájené v Čechách 26. června u Podola, byly ukončeny v podstatě již 3. července v rozhodující bitvě u Hradce Králové. Pro překvapující rychlost pruských vítězství dostalo se válce v ústech lidu názvu „sedmidenní,“ zřejmě v protikladu k válce „sedmileté“ o sto let dříve.“⁴³

Do Čech vtrhli Prusové ze Saska 23. června a pokračovali do Podolí a Kuří Vody (26.6.), Trutnova a Náchoda (27.6.), České Skalice a Mnichova Hradiště (28.6.), Jičina (29.6.), Svinišťan (30.6.) a 3. července do Hradce Králové.⁴⁴

V souvislosti s válečnými událostmi 3. července, kdy proběhla rozhodující bitva, se můžeme setkat s trojím označením tohoto místa. V odborné literatuře se používá pojmenování *bitva u Hradce Králové*, *bitva u Sadové* nebo *na Chlumu*. První zprávy o bitvě přinášely totiž název „u Hradce Králové“, ovšem vzápětí pruský král Vilém I. (vítěz prusko-rakouské války roku 1866), označení změnil na *bitvu „u Sadové“*. Rozhodnutí změnit pojmenování pramenilo zřejmě ze špatné výslovnosti původního názvu v cizích zemích.⁴⁵

⁴¹KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetic 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 8. ISBN 978-80-904841-6-0

⁴²Pamětní kniha obce Hněvčeves. s. 81-82.

⁴³ŠKORPIL, Václav, Jiří JAROŠ a Miroslav MUDRA. *Bitva u Hradce Králové 3. července 1866: její příčiny a průběh: průvodce po bojišti*. Praha: Naše vojsko, 1956, s. 1.

⁴⁴Tamtéž: s. 4.

⁴⁵URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 255-6. Stopy, fakta, svědectví.

O postupných proměnách názvu bitvy u Hradce Králové podrobně pojednává ve své knize *Vzpomínka na Hradec Králové* český historik Otto Urban. „V prvních dnech po 3. červenci se všeobecně psalo o bitvě u Hradce Králové. Pak přinesly dne 11. července noviny zprávu, že „prý pruský král nazval boj královehradecký bitvou u Sadové“ a jako vítěz měl jaksi právo dát této události jméno. Tak se několik dnů psalo výhradně o bitvě u Sadové anebo Sadoví, jak se úředně malá vesnička se 87 obyvateli jmenovala. Avšak 20. července čteme již znovu o „bitvě královehradecké“.⁴⁶

4.2.3. Postup a strategie válčících armád

Z hlediska vojenské taktiky se v bitvě u Hradce Králové objevují dvě zcela opačné strategie: na straně pruské precizně vypracovaný válečný plán tzv. Moltkeho doktrína „odděleně postupovat, společně udeřit“ a na straně rakouské spíše obranný boj, vyjma dílčích neúspěšných pokusů o protiútoky (např. útočný výpad korunního prince Alberta v okolí vsi Jehlice nebo postup vojenských jednotek arcivévody Arnošta).⁴⁷

Vítězství pruské strany (s ohledem na počet účastníků) nespočívalo ve vojenské převaze, jelikož jejich stavy a stavy rakouské armády byly téměř vyrovnané. Podle dostupných informací z knihy vojenského historika a absolventa Vojenské akademie v Brně Josefa Fučíka *Běda poraženým* jsou následující údaje: Prusové (221 000 mužů), soustředění pod velením krále Viléma I. ve složení tří armád – První pruské armády pod princem Bedřichem Karlem, Druhé pruské armády pod princem Bedřichem a Labské armády pod generálem Herwarthem von Bittenfeldem. Na straně soupeřů nastoupila Severní armáda v čele se zbrojmistrem Benedekem – Rakušané a Sasové 215 000 vojáků ve složení sedmi sborů a jednoho Saského.⁴⁸ Podle statistických údajů o počtu zúčastněných vojáků v bitvě se jednotlivé odborné prameny rozcházejí.

Vojenský historik Václav Škorpil ve své knize *Bitva u Hradce Králové 3. července 1866* zase naopak poukazuje na pruskou převahu 273 000 vojáků oproti 215 000 rakouským.⁴⁹ Údaje o počtu vojáků v jednotlivých vojenských útvech je tedy nutné brát s rezervou,

⁴⁶URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 255-6. Stopy, fakta, svědectví.

⁴⁷KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetici 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 26. ISBN 978-80-904841-6-0

⁴⁸FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým*. Praha: Paseka, 2012, s. 19. ISBN 978-80-7432-201-3.

⁴⁹ŠKORPIL, Václav, Jiří JAROŠ a Miroslav MUDRA. *Bitva u Hradce Králové 3. července 1866: její příčiny a průběh: průvodce po bojišti*. Praha: Naše vojsko, 1956, s. 7.

neboť po předchozích bojích a přesunech se stavy neustále měnily a uváděným hodnotám neodpovídaly.

Pruská armáda v roce 1866 postupně pronikala na naše území, aniž by byla nucena čelit výraznějšímu odporu soupeře. Již v prvních okamžicích započaté války se začala projevovat váhavost a neschopnost Benedeka, který byl dosazen jako velitel Severní armády císařem Františkem Josefem I. na základě předchozích úspěchů z italských bojišť. Zastaralé vojenské metody rakouské armády se však nemohly měřit s moderními strategiemi pruských velitelů.

Benedekova osobnost se objevovala ve všech odborných dílech i v tisku, docházelo vůči němu k ostrým výpadům. Veškeré jeho dosavadní úspěchy byly zapomenuty, naopak byl označován za hlavního viníka porážky Rakouska. V literárních dílech autoři zmiňovali Benedekovu nepřipravenost, postupy podle starorakouské doktríny, podcenění válečných příprav a oblibu vojenských přehlídek místo moderního výcviku.⁵⁰

V kronikách jednotlivých obcí jsou vedeny záznamy o událostech, jak se v rámci prusko-rakouského konfliktu odehrávaly. Dne 2. 7. 1866 okolo sedmé hodiny ranní došlo ve vesnici Hněvčevěs (viz. *obrázková příloha č. 2*) ke srážce rakouské čety (složené z 15 mužů a důstojníka) a pruské hlídky (čítající 4 vojáky) u domu č. 15 Josefa Kadeřávka. Na tomto místě položil život rakouský polní myslivec František Kozák, jakožto první oběť bitvy u Hradce Králové. Pamětní kniha obce Hněvčevěs tento střet zachycuje: *“Rakouská hlídka byla upozorněna na pruskou a hned obklopila zmíněné stavení, kde byla hlídka pruská. Prusové vystřelili ze stavení toho několik ran, z nichž jednou úplně zabit byl rakouský myslivec František Kozák, jehož tělo na hřbitově místním odpočívá.”*⁵¹

Historik Josef Šrámek, zabývající se obdobím prusko-rakouské války, ve *Východočeských listech historických* připomíná paměti sedláka Josefa Volfá z Máslojed nazvané *Vzpomínky na válku 1866* (Průvodce po bojišti královéhradeckém). „*V úvodních pasážích své knihy, jež byla poprvé vydána roku 1927, Josef Volf rekapituluje historii prusko-rakouské války a její příčiny, následuje popis stavu, výzbroje a výstroje rakouské a pruské armády i přiblížení prvních událostí války a prvních bojových střetů.*“⁵²

⁵⁰FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým*. Praha: Paseka, 2012, s.104. ISBN 978-80-7432-201-3.

⁵¹Pamětní kniha obce Hněvčevsi. s. 88.

⁵²ŠRÁMEK, Josef. *Venkov za prusko-rakouské války roku 1866: Selské paměti jako historický pramen a podnět pro další bádání*. [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z:

Rozhodující bitva, jež se odehrála u Hradce Králové, začala 3. 7. 1866 kolem sedmé hodiny ráno a byla ukončena okolo osmnácté hodiny v podvečer. Od vypuknutí prvních bojů do úplného klidu uplynulo necelých jedenáct hodin. Zbrojmistr Benedek nakonec vsadil na výhodné postavení početné Severní armády a plán ústupu, který měl ještě v posledních chvílích připravený, nakonec vůbec nepoužil.⁵³ Boje probíhaly na několika místech současně – například u Nechanic, Stračova a Dubu. Rakouské dělostřelectvo zaútočilo přesnou střelbou do řad pruské pěchoty. Snažilo se ji nasměrovat do míst, kde pro ně byla nejvýhodnější pozice. Ačkoliv v úvodní fázi bitvy docházelo v pruských řadách k masivním ztrátám, díky dobře organizované práci dělostřelecké baterie si dokázala udržet velice výhodné postavení.⁵⁴

V dopoledních hodinách došlo k významnému střetu na nepřehledném území dvou lesů Holé a Svíbu, kde se utkal muž proti muži v rakouské přesile, za výrazných ztrát. I později je toto místo v literárním pojetí označováno symbolem krvavosti bojů a nesmyslnosti jednání velitelů obou rakouských křídelních sborů podmaršálků Festeticse a Thuna-Hohensteina. O žádné fázi královehradecké bitvy nebylo napsáno tolik příběhů jako o bojích ve Svíbském lese. Pokud by se ale velitelé drželi původní verze a nezměnili náhle strategii, nemuselo na tomto místě hromadně položit život téměř 12 500 rakouských a 2 100 pruských vojáků.⁵⁵

Poměr sil v některých chvílích se zdál na obou stranách téměř vyrovnaný, avšak zásadní zlom nastal při příchodu Druhé pruské armády prince Bedřicha Viléma, jež znamenala rozhodující sílu v boji proti Severní armádě. Velitel Moltke vzpomíná na okamžiky, kdy i pruská armáda měla blízko k porážce. „*Nikdo si nechtěl připustit, že i to nejzdatnější vedení války se může stát pouze systémem výpomocí, jinými slovy řečeno druhem organizované hazardní hry (organizierts Glückspiel).*“⁵⁶

Kolem druhé hodiny odpolední se rozpoutal ústřední boj o výšinu Chlum (viz. obrázková příloha č. 3, 4 a 5), rozhodující místo, kde si pruská strana vydobyla své vítězství. Přestože Severní armáda zaujala velmi výhodné obranné postavení, podařilo se Prusům

<http://www.academia.edu/12724774/Venkov_za_prusko-rakousk%C3%A9_v%C3%A1lky_roku_1866_Selsk%C3%A9_pam%C4%B5ti_jako_historick%C3%BD_pramen_a_podn%C4%9Bt_pro_dal%C5%A1%C3%AD_b%C3%A1d%C3%A1n%C3%AD>

⁵³FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým*. Praha: Paseka, 2012, s.54. ISBN 978-80-7432-201-3.

⁵⁴KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetic 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 29. ISBN 978-80-904841-6-0

⁵⁵BĚLINA, Pavel a Josef FUČÍK. *Válka 1866*. Praha: Havran, 2005, s. 354., [20] s. obr. příl. Krok. ISBN 80-7185-765-3.

⁵⁶FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým*. Praha: Paseka, 2012, s. 54. ISBN 978-80-7432-201-3.

vesnici vojensky obsadit. Velitel Benedek nepočítal s tím, že se jim podaří proniknout v místech, kde je prořídlá rakouská obrana nemohla zastavit. Přestože hlavní střet trval pouze jednu hodinu, měl pro další průběh války zásadní význam. Bitva na Chlumu skončila definitivní porážkou Severní armády, která se dala za neustálého pronásledování První pruské armády na ústup k hradecké pevnosti (viz. obrázková příloha č. 6).⁵⁷ „Úvozem mrtvých“ je nazýván úsek, kde pruské jehlovky vyřadily z boje během necelých dvaceti minut 10.000 mužů.

Odsun poražené Severní armády z bojiště u Hradce Králové je v literární podobě líčen co nejčerněji – padání pěšáků z přeplněného mostu, tonutí vojáků v Labi, zběsilý úprk rakouského velitele Benedeka s děsem v obličejích a marné bušení prchajících vojáků do hradeckých pevnostních bran.⁵⁸ Ztráty na lidských životech byly katastrofální. Zarážející je výrazný nepoměr ztrát na rakouské straně. Na rakousko-saské straně čítaly ztráty okolo 1372 důstojníků, 42 988 mužů a 6140 koní, Prusové zaznamenali padlých 360 důstojníků, 8812 mužů a 949 koní.⁵⁹

4.2.4. Vliv poválečných událostí na českou literární kulturu

Po celkovém ukončení bojového konfliktu došlo k poválečnému vyrovnání ve dvou etapách – počínaje podepsáním mírové smlouvy mezi vítězným Pruskem a poraženým Rakouskem v Praze roku 1866 a konče vnitrostátním rakousko-uherským vyrovnáním (německy *Ausgleich*, maďarsky *Kiegyezés*) roku 1867. Následné snahy rakouského císaře Františka Josefa I. o válečné vyrovnání s českým národem (naposledy se o něm jednalo roku 1871), jež však nikdy nebyly uskutečněny, lze považovat za zásadní impuls ke vzniku literárních děl s tematikou prusko-rakouské války roku 1866.

O příštích mírových podmínkách se jednalo na konferenci v Mikulově dne 23. 7. 1866. Rakouskou stranu zastupoval hrabě Karolyi spolu s Adolfem Maria von Brennerem a jednatelem o vojenských záležitostech Augustem Degenfeldem. Na straně opozice zasedal pruský ministerský předseda Bismarck s náčelníkem generálního štábu Moltkem. K těmto politickým jednáním se česká menšina obracela s nedůvěřivostí a zároveň s nadějí - vyzývala

⁵⁷URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 250. Stopy, fakta, svědectví.

⁵⁸FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým*. Praha: Paseka, 2012, s. 63. ISBN 978-80-7432-201-3.

⁵⁹KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetici 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 35. ISBN 978-80-904841-6-0

lid, aby v peticích rakouskému císaři žádal o uzavření „čestného míru“. „Neozve-li se nyní národ český, pak není hoden lepších osudů, pak bude vždy jen hříčkou dějin světových.“⁶⁰

Předmětem jednání byly předem stanovené podmínky týkající se rozpuštění *Německého spolku*, vytvoření *Severoněmeckého spolku*, neutralizace jižních států a vytvoření *Jihoněmeckého spolku* - tyto body byly odsouhlaseny bez námitek. K výraznějším neshodám došlo až při projednávání válečných reparací. Ze svých původních představ obě strany výrazně ustoupily a dohodu o vytouženém míru se podařilo uzavřít.⁶¹ „Rakousko mělo zaplatit válečnou náhradu 40 miliónů zlatých – ovšem velká část této sumy se smazala pohledávkami u Holštýnska a kompenzacemi za pruské rekvizice na rakouském území během války.“⁶² K administrativnímu uspořádání podmínek schválených v Mikulově došlo následně 23. 8. 1866 v Praze, kde se sešli vyslanci za Rakousko pan Brenner Felsah a za Prusko pan Werther.⁶³

Následující události se hluboce vryly do povědomí národa a bezprostředně ovlivnily českou kulturu a literární tvorbu. Po podpisu míru česká politická elita s nadějí očekávala, že nadešla doba, kdy i jí se dostane ocenění za loajalitu vůči habsburské monarchii v podobě splnění státoprávních požadavků. Program, který zahrnoval podmínky o pěti bodech, obsahoval: žádost o státoprávní uspořádání svazku českých zemí s monarchií zvláštní ústavou, rovnoprávnost pro Čechy a Němce, rovnoprávnost zemí Koruny české s ostatními zeměmi a zamítnutí spojení s německými státy. Jednatelé František Palacký a František Ladislav Rieger na schůzce 30. 7. 1866 tyto požadavky předložili rakouskému panovníkovi.⁶⁴

Rakouský císař František Josef I., jenž v bídě a utrpení strádal, přislíbil českému národu vydatnou pomoc, která nikdy nedošla svého naplnění. Nakonec podlehl nátlaku Maďarů a ve snaze urovnat společné vztahy podpořil dohodu o vnitřní stabilizaci, která vyústila v únoru 1867 v rakousko-uherský dualismus (rozdělení říše na dva státoprávní a politické celky se společným panovníkem, ministerstvem zahraničních věcí, ministerstvem financí a armádou – Rakousko a Uhersko). Rakousko-uherské vyrovnání vyvrcholilo 8. 6.

⁶⁰URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 250. Stopy, fakta, svědectví.

⁶¹ Tamtéž: s. 298

⁶² CHVOJKA, Aleš a ŠRÁMEK Josef. *1866: malá encyklopedie prusko-rakouské války: k expozici Muzea války 1866 na Chlumu*. V Hradci Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2015, s. 25. ISBN 978-80-87686-01-0

⁶³URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, s. 319. Stopy, fakta, svědectví.

⁶⁴PERNES, Jiří. *František Josef I.: nikdy nekorunovaný český král*. Praha: Brána, 2005, s. 162., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7243-217-6.

1867, kdy byl František Josef I. zvolen uherským králem, čímž zanechal v české společnosti po „celá staletí“ hlubokou křivdu.⁶⁵

Samo o sobě by se o křivdu nejednalo, kdyby se roku 1871 podařilo úspěšně prosadit fundamentálky. Ty by navázaly na vyrovnání Rakouska s Uhrami. Vyrovnání Rakouska s Čechami ovšem zabránili především představitelé českých Němců. Zpětně se pak pohlíželo na rok 1866 (potažmo 1867) jako na začátek konce spolupráce českých elit s rakouskými.

Krvavá střetnutí u Hradce Králové se nezapomenutelně vryla do literární paměti lidí. Kramářské písně, kronikářské záznamy, vlastní dějepisectví, vyprávění příběhů a články z dobového tisku udržovaly válečné události roku 1866 neustále v povědomí.

4.3. Praktické důsledky bitvy a její vliv na proměnu krajiny

Náplní následující kapitoly bude zhodnocení bezprostředního vlivu prusko-rakouské války na život tehdejšího obyvatelstva a dopadu na krajinu hlavního bojiště bitvy u Hradce Králové.

4.3.1. Bezprostřední vliv války na sociální a zdravotní podmínky lidí

Co se dějin vojenství týče, bývá válka roku 1866 zařazována na pomezí moderních válečných konfliktů, které známe až z 20. století. Poprvé v ní bylo využito železnic a telegrafu, na rakouské straně se osvědčila rýhovaná děla a pruská strana naopak plně těžila z výhod, které jí přinášela Dreyseho jehlová zbraň. Zatímco z hlediska technického pokroku lze válku označit jako přínosnou a značně pokrokovou, vliv poválečných událostí na život tehdejšího obyvatelstva zanechal výrazně negativní dopad. Na bojištích zůstalo téměř 12 000 mrtvých a více než 30 000 raněných. Pruská armáda navíc do země zavlekla cholera, která si vyžádala tisíce dalších obětí z řad civilního obyvatelstva.⁶⁶

Život civilního obyvatelstva v průběhu prusko-rakouské války výrazně ovlivňovaly a zatěžovaly především válečné rekvizice. Zabírání civilního majetku a potravin pro potřeby armády probíhalo několikrát. V první etapě rekvírovala zejména rakouská armáda, poté pro změnu Prusové. K celkovým výdajům potravinových zásob je zapotřebí přičíst i údaje z období po uzavření Mikulovského příměří, kdy vítězná Pruská armáda i nadále setrvala v

⁶⁵ PERNES, Jiří. *František Josef I.: nikdy nekorunovaný český král*. Praha: Brána, 2005, s. 170., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7243-217-6.

⁶⁶ KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetec 3.7.1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, s. 17. ISBN 978-80-904841-6-0

našich zemích. Po uzavření příměří už však vojáci potravinové zásoby nezabavovali na základě válečných rekvizic, ale museli za ně platit.⁶⁷

Pamětní kniha obce Sadová zachycuje materiální nouzi civilního obyvatelstva v průběhu válečného konfliktu a rekvizici potravin pro potřeby Pruska. „*U špýchárku vylomili dvěře sekyrou, kterou pak tam zapomněli, dlouho se v naší rodině zachovala. Na zahradě hned u stodoly topili 2 ohně; tam vařili slepice, jimž hlavy na špalku šavlemi usekávali, koně krmili pšenicí, dříví brali, husy si pekli. Nejlepší krávu z chléva nám zrekvírovali. Také mouku na přípravu jídel pobrali, ba rádi chléb svůj (ztuchlý, plesnivý a nedopečený) za náš domácí vyměňovali. Když se chtěli napít mléka, musel se dříve z něho napít někdo z domácích, aby se přesvědčili, není-li mléko otrávené. Po válce zpívali jsme si starodávnou píseň z dob krále Václava II. (1200): „Zle matičko, zle, Brandenburci zde, mají velké čepice, pokradli nám husy, slepice“⁶⁸.*

V poválečném období se životní úroveň obyvatelstva začala pozvolna zvyšovat. Do života obyčejných lidí začaly pronikat nové stravovací návyky (ke snídani byla zaváděna káva, při obědch bramborová kaše, v poutním období sekaná pečeně), francouzská móda (ženy začaly nosit velké šátky a v muži si oblékali boty s tvrdými a vysokými holínkami a čepice se žlutými prýmkami) a nastaly zásadní změny v oblasti polního hospodářství (začalo se hlouběji orat a upustilo se od systému osevu pole s úhorem).⁶⁹

4.3.2. Současná podoba krajiny 150 let od bitvy

Vliv válečných událostí roku 1866 na krajinu bojiště bitvy u Hradce Králové byl naprosto minimální. Ve značně zjednodušené podobě by se dalo říci, že krajina si zachovala prakticky totožnou podobu a vzhled jako před 150 lety. Zatímco reliéf krajiny zůstal nepozměněný, přírodní ráz se začal proměňovat až vlivem kolektivizace – postupnou přeměnou individuálního soukromého zemědělství na kolektivní.⁷⁰

Krajina bojiště se rozkládá na větší ploše severozápadně od města Hradce Králové. Území, v němž svedla rozhodující bitvu s Prusy rakouská armáda velitele Ludwiga von

⁶⁷ Informace pochází z osobní konzultace dne 13. 11. 2017 s historikem Josefem Šrámkem z Muzea východních Čech v Hradci Králové.

⁶⁸ *Válka 1866 a její dopady na život v našich obcích.* [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z: <<https://www.obec-sadova.cz/zajimavosti>>

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Informace pochází z osobní konzultace dne 13. 11. 2017 s historikem Josefem Šrámkem z Muzea východních Čech v Hradci Králové.

Benedeka, se táhne směrem od severovýchodu k jihozápadu ve tvaru protáhlého obdélníku (o přibližné délce 15 km a šířce 8 km). Svou rozlohou tedy zaujímá plochu o výměře 120 km². Ve značně zjednodušené podobě by se dalo bojiště vymezit na základě členitosti povrchu. Od labské nivy se terén postupně zvedá k Chlumské výšině, nejvyššímu bodu, která je tvořena historickým Chlumem (336 m). K severu se mírně svažuje k Svíbskému lesu (332 m) a návrším Hořiněvských lip. (317 m). K jihu terén nepatrně klesá k vrcholům Probluze (301 m), Horního Přímu (300 m) a Jehlického vrchu u Hrádku (302 m). Západním směrem vystupuje nejnápadněji výšina Bukvice (312 m).⁷¹

V bitvě u Hradce Králové roku 1866 sehrály svou významnou úlohu také některé říční toky. Rakouská armáda byla chráněna vodním tokem řeky Bystřice, která vytvářela od Dohalic směrem k Nechanicím široké záplavové území zčásti vyplněné bažinatými lučinami. V době bitvy byla říčka rozvodněna a stala se tak – zejména v tomto prostoru – zcela přirozenou přírodní překážkou pro postupující Prusy. Ostatní toky a vodní plochy byly vcelku bezvýznamné a snadno překonatelné.⁷²

Území bojiště je poměrně chudé na výskyt lesních porostů. Větší lesní plochy se nacházejí pouze v prostoru Kunčic, Hrádku, Jehlice a Nového a Horního Přímu. Co se týče ostatní části bojiště, zde se nacházejí spíše izolované lesní prostory. V rámci válečného dění roku 1866 však přesto sehrálo několik větších lesů zcela zásadní úlohu – především les Svíb, dále les Holá a Hořiněvská bažantnice. Les nad obcí Lípou (lípský lesík) v současnosti již neexistuje. Zcela nová lesní plocha vznikla na severním svahu Chlumské výšiny.⁷³

Zásadní proměnou neprošla krajina bojiště ani z hlediska rozmístění komunikací a silniční sítě. Současní silnice č. 35 (E442), která ve své podstatě protíná bojiště a rozděluje ho na severní a jižní část, jenom kopíruje průběh staré císařské silnice. Okraje bojiště se dotýkají i dalších silničních cest – silnice č. 11 (E56) Praha - Hradec Králové č. 33, která pokračuje z Hradce Králové směrem na Náchod. K podstatným změnám však došlo v rozvrstvení železniční sítě. V roce 1866 ještě vůbec neexistovala železniční trať č. 041, která směřuje přes prostor bývalého bojiště a spojuje Hradec Králové s Hořicemi a Jičínem. Vybudována nebyla

⁷¹ BRŮHA, Jan, Jaroslav DVOŘÁK, Bohumil POLÁČEK a Miroslav VYCPÁLEK. *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války 1866, 1996, s. 6. ISBN 80-85031-15-9.

⁷² Tamtéž.: s. 6.

⁷³ Tamtéž.: s. 6.

ani hlavní trať spojující Hradec Králové s Prahou. Jedinou železnici dotýkající se území bojiště byla trať, která v Pardubicích navazovala na železnici mezi Prahou a Vídní.⁷⁴

Dnešní osídlení území bývalého bojiště je – až na nepatrné výjimky (Všestary, Smiřice) – tvořeno menšími obcemi. Vzhled bojiště výrazně ovlivňuje postupně se rozrůstající zástavba nových domů, rozšiřování a obhospodařování zemědělské půdy, ale také rozrůstající se stavba nových komunikačních cest. Přes všechny tyto zásahy do přirozeného rázu krajiny však tvoří bojiště bitvy u Hradce Králové svou zachovalostí a počtem dochovaných hrobů a pomníků zcela ojedinělou historickou památku.

Od roku 1888 o krajinu bývalého bojiště pečuje *Komitét pro udržování pomníků na bojišti královehradeckém* a v roce 1996 zde byla zřízena památková zóna *Bojiště 1866 u Hradce Králové*.

Od roku 2002 se nedílnou součástí památkové zóny stala i naučná stezka *Les Svíb*. Zjednodušeně by se trasa stezky dala vymezit spojnicemi mezi obcemi Máslojedy, Chlum, Lípa, Čištěves a lesem Svíb. Naučnou stezku tvoří 21 zastávek s informačními panely. Trasa je dlouhá 10 km a začíná v obci Čištěves a končí u pomníku Myslivce na jihozápadním okraji lesu Svíb. Nejvzdálenějším místem stezky je obec Máslojedy, kde se nachází vojenský hřbitov s osmi pomníky.

⁷⁴ BRŮHA, Jan, Jaroslav DVOŘÁK, Bohumil POLÁČEK a Miroslav VYCPÁLEK. *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866*. Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války 1866, 1996, s. 6. ISBN 80-85031-15-9.

5. PRAKTICKÁ ČÁST – KOMPARACE DĚL V PEVNOSTI: VZPOMÍNKY Z ROKU 1866 A POST BELLUM

Náplní praktické části této bakalářské práce je porovnání dvou vybraných děl - *V pevnosti – Vzpomínky na válku roku 1866* od spisovatele Ignáta Herrmanna a *Post bellum 1866*, jehož autorem je Vladimír Körner. Literární komparace vychází z údajů získaných analýzou předemtných zpracování prusko-rakouské války s přihlédnutím k biografii jejich autorů.

Jednotlivá díla jsou v práci posuzována z několika hledisek. Od obecné charakteristiky analýza plynule přechází k popisu tématu a motivu. Dále se pak zabývá literární kompozicí, jazykovými prostředky, způsobem vypravování, typologií postav a charakteristikou prostoru i času, přičemž sleduje některé objekty literární fikce. Na základě zjištění je vymezen žánr a vyjádřen myšlenkový obsah, tedy smysl díla. Prostřednictvím interpretace textu je podhalen jeho význam – s odkazem na práce literárních kritiků, kteří při hledání autorského záměru svým vnímáním pronikali do vnitřních souvislostí komparovaných děl.

5.1. Základní biografie autorů obou vybraných děl

Ignát Herrmann⁷⁵ (užívající literární pseudonymy jako *Hradecký Ignatius*, *Chotěboř, Švanda*, *Ypsilon* nebo *Vojtěch Machatý*), český spisovatel, novinář - fejetonista, se narodil 12. srpna 1854 v Horním Mlýně poblíž Chotěboře. Část dětství pobýval ve věnném městě Hradci Králové (v domě č.p. 144 na Velkém náměstí), odkud jako dvanáctiletý hoch sledoval události prusko-rakouské války roku 1866. Roku 1868 odešel do Prahy, vyučil se kupeckým příručím, pracoval v nakladatelství J. Otto a byl redaktorem Národních listů. Zemřel 8. července 1935 v Řevnicích u Prahy.

Ačkoliv se rodina Ignáta Herrmanna těšila významnému postavení ve společnosti, neustále se potýkala s existenčními problémy a tíživou finanční situací. Otec František po neúspěšném podnikání přijal v Hradci Králové místo písaře u dr. Flanderky. Matka Kateřina byla dcerou významného nakladatele Jana Hostivíta Pospíšila. Ze sourozenců Ignáta Herrmanna můžeme zmínit dva starší bratry - Emila (pracoval v Praze jako koncipient v advokátní kanceláři) a Gustava Vratislava (1839-1873), který v roce 1859 vstoupil dobrovolně do rakouské armády a účastnil se bojových akcí jako poručík v jižním Tyrolsku.

⁷⁵Životopisné údaje čerpány z hesla *Ignát Herrmann* ze slovníkové publikace: BENÝŠKOVÁ, Jarmila a František VÍCH. *Literární Hradec Králové: slovníková příručka*. Hradec Králové: Okresní knihovna, 1994, v, s. 47-50. ISBN 80-85059-10-X.

Vladimír Körner⁷⁶, dosud žijící český spisovatel, prozaik, dramaturg, filmový a televizní scénárista, se narodil 12. října 1939 v Prostějově. Své dětství prožil v Uhřetěvsi u Kojetína, kde jeho otec pracoval jako zpravodajský důstojník a působil v odbojové organizaci. Těsně před ukončením II. světové války (uvádí se datum 7. května 1945) padl v závěrečných bojích – přímo před očima v té době šestiletého Körnera (smrt otce se v budoucnu promítla například do románu *Slepé rameno*). Tento traumatizující zážitek lze označit jako zásadní podnět autorova zájmu o válečnou tematiku.

5.2. Obecná charakteristika jednotlivých děl

Dílo spisovatele Ignáta Herrmanna *V pevnosti - Vzpomínky z roku 1866* vzniklo v roce 1896 (tedy 30 let po bitvě u Hradce Králové). Jeho vzpomínky nejprve vycházely jako novinové články na pokračování v nedělní příloze *Národních listů* pod pseudonymem Vojta Machatý. Teprve v roce 1936 (1 rok po úmrtí Ignáta Herrmanna) došlo ke knižnímu vydání díla „*Vzpomínek*“ v nakladatelství Městská rada, které bude výchozí pro literární analýzu.

Pod názvem *Post bellum 1866* byly publikovány literární prózy *Post bellum* a *Svíbský les*, a to ve třech vydáních – v roce 1986 v nakladatelství *Československý spisovatel*, poté v roce 1998 v nakladatelství *Votobia* a poslední knižní publikace byla vydána v roce 2006 v nakladatelství *Dauphin*. Oba texty jsou zbytkem původního záměru spisovatele Vladimíra Körnera vytvořit rozsáhlý román o válečných událostech roku 1866. Jako výchozí text, ze kterého bude vycházet literární analýza, jsem zvolil nejnovější vydání díla z roku 2006 – z nakladatelství *Dauphin*.

5.2.1. Bližší specifikace knižních titulů

Nedílnou součástí každého díla je knižní titul. V užším významu se jedná o rámujiící prvek textu, který plní funkci nejen identifikační, ale také upoutávací a informativní.

Ignát Herrmann pro svou prózu zvolil titul lokalizační: "*V pevnosti*", který odkazuje na místo děje Hradec Králové. Jednoduchý název doplňuje autor podtitulem tematicko-temporálního charakteru: "*Vzpomínky z roku 1866*". Prostřednictvím titulu a podtitulu knihy tedy Herrmann své dílo téměř sumarizuje - čtenáři poskytuje klíčové informace týkající se samotného obsahu prózy.

⁷⁶Životopisné údaje čerpány z hesla *Vladimír Körner* ze slovníkové publikace: JANOUŠEK, P. a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl I. (A-L). Praha: Brána, 1995, s. 416-417.

Latinský titul „*Post bellum*“ je ve srovnání s titulem předcházejícím více rafinovanější. Vladimír Körner jeho význam vysvětluje hned v úvodní pasáži svého díla - Variace první: *Post bellum: "Jako se píše v dopisech douška Postskriptum, tak také existoval celkem bezvýznamný termín Post bellum - Po válce! jako dodatečné označení stavu, který má snad význam jen pro ty, kdo v oné válce byli ..."*.⁷⁷ Titul se tak na první pohled jeví jako ryze temporální (doba "po válce"), v incipitu díla (viz výše) však Körner dodává zvolenému názvu podstatný filozofický rozměr. Žánrovým podtitulem „*Dvě variace na prohranou válku*“ spisovatel předestírá čtenářům dvě varianty literárního zpracování tematiky prusko-rakouské války.

5.3. Téma a motiv

Obě analyzovaná díla se ve své tematické výstavbě do značné míry shodují. Vladimír Körner i Ignát Herrmann v uvedených prózách zpracovávají téma prusko-rakouské války 1866. Každý z nich ovšem na danou látku nahlíží z jiného úhlu pohledu.

Ignát Herrmann v díle *V pevnosti* zachycuje válečné dění očima dítěte – dvanáctiletého chlapce, což ve své podstatě určuje tematické rozpětí prózy. Sleduje válku ve vztahu spíše k hodnotám, které je dětský hrdina schopen vnímat a které se jej bezprostředně dotýkají.

Do popředí zde vystupuje motiv rodiny jako symbol neochvějného zázemí a útočiště. Neméně důležitou roli hrají i motivy dobrých mezilidských vztahů utvářených na základě kladných charakterových vlastností (obětavost, štědrost, soucit, trpělivost), z nichž pramení samozřejmost nezištné pomoci a pocit sounáležitosti mezi obyvateli Hradce Králové a motiv vlastenectví a loajality vůči městu. Motiv lásky, která lidi sblíží a pomáhá raněným vojákům, tu stojí v protikladu k motivu lidské nenávisti a touze po moci, která násilím přivedla vojáky na bitevní pole.

Tématem Körnerova *Post bellum 1866* jsou životní osudy válečných hrdinů, kteří válku přežili a snaží se zařadit do společnosti a běžného života.

Motivem variace první *Post bellum* je jednak příběh protagonisty Pavla von Petra (účastníka bitvy na výšině Gämsenberg – Kamzík, nedaleko Prešpurku - dnešní Bratislavy) a jednak obraz společnosti, jak ji ovlivnila před rokem prohraná válka. Celkově se skepte

⁷⁷KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svibský les ; Oklamany* = <<Der >> *Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 7. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

projevuje morálním úpadkem (alkoholismem, obhroublostí, existenciálními nejistotami), ztrátou smyslu života, pocitem provinění a následným trestem. Nenávist k válce, pocit závidí lidem, kteří nebyli válkou poznamenáni, ale také pohrdání nad materiálním zabezpečením plynoucím z hraběcího titulu je protipólem k motivu lásky, kterou představuje Emilka. Nadporučík rakouské pěchoty (viz obrázková příloha č. 7) Pavel von Petra ji dosud nepoznal, dokonce nepocituje obdarování ani láskou mateřskou. Psychická újma poznamenává duševní život von Petra natolik, že svůj život dobrovolně ukončuje, což do příběhu vnáší motiv sebevraždy.

Obměnou je variace druhá *Svíbský les*. Motivem je problematika života manželského páru Alberta a Elišky Simonides, kteří se po sedmnácti letech vrací na bojiště rozhodující bitvy ve Svíbském lese. Nadporučík čáslavského praporu Albert Lesonický je hrůzami války poznamenán, nemůže zapomenout a hledá své padlé kamarády. Pocitem beznaděje trpí on i jeho žena, manželství je dosud bezdětné. V okamžiku, kdy váhá mezi životem a smrtí, převyšuje motiv lásky a milovanosti nad motivem sebevraždy.

Motiv vyrovnání se s traumatem po válce řeší vysokoškolská pedagožka z Opolské univerzity Alexandra Pajak ve své studii „*Válka roku 1866 pohledem Vladimíra Körnera*“: „*Körnera více než průběh této prohrané války zajímají její důsledky v dalším životě těch, kteří se jí účastnili, a nyní se musí vyrovnat s traumatem toho, kdo ji přežil (na rozdíl od jiných vojáků, kteří už budou s touto krajinou plnou krve navždy spojeni). Tomuto vyrovnání se prozaik věnuje velmi důsledně, i když se zdá, že se snaží především dokázat, že takové vyrovnání vlastně není možné. Proto je zdůrazněn motiv sebevraždy, která se povede Pavlu von Petrovi, hlavní postavě první z novel, a kterou – navzdory původnímu úmyslu - Albert Lesonický ze „Svíbského lesa“ nespáchá.*“⁷⁸

5.4. Literární kompozice

Pojmem literární kompozice chápeme celkové uspořádání textu - jeho členění a spojování. Členění textu lze sledovat jak z hlediska vnější (horizontální), tak i vnitřní (vertikální) kompozice.

⁷⁸PAJAK, Aleksandra. *Válka roku 1866 pohledem Vladimíra Körnera* In: KRATOCHVIL, Alexander a Jiří SOUKUP. *Paměť válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2016, s. 26-37. ISBN 978-80-88069-14-0.

Dílo *V pevnosti* se vyznačuje sevřenou kompozicí a působí poměrně symetricky. Text není příliš rozsáhlý, skládá se celkem z 8 kapitol, které autor označuje pouze číselně (bez slovního názvu). První a čtvrtá kapitola jsou jednou hvězdičkou rozděleny na dva oddíly. Osmou kapitolu tvoří osm částí, které jsou odděleny sedmi hvězdičkami. Díky tomu je text pro čtenáře přehlednější a snáze se v něm orientují.

Celistvost svého vyprávění Herrmann zejména v prvních kapitolách narušuje vloženými texty např. dobově autentickými vyhláškami: ohlášení purkmistrovského úřadu („*Ze slavn. císař. krále. velitelství hradecké pevnosti došel purkmistrovského úřadu nález, jak následuje: Ad. Nro. 88 res. Sl. Obecní správě krále. věnného města Hradce Králové! ...*“⁷⁹) nebo sděleními na plakátech - ze dne 29. června o potravinových zásobách se dovídáme: „... *Dávám tímto vůbec vědět, že všichni ti, kteří nebyli se zásobili, nyní v 48 hodinách pevnost opustiti musí. ...*“⁸⁰ apod. Toto působí sice značně retardačně, ale ve výsledku dílo samotné činí zajímavějším a poutavějším.

Pro toto dílo je příznačná i intertextovost, kdy autor hledá souvislosti a odkazuje na díla již existující. Uvádí např. citace z dobově odborné literatury – z *Dějepisů Hradce Králové nad Labem* od historika J. J. Solaře: „*Purkmistr Collino s několika radními, ve městě vstalými, opustil komunál, totiž obecní dům, poněvadž byl na ráně, a uchýlil se do sklepení domu radního Václava Piší*“⁸¹, dále cituje pruského setníka Maxe Jähne v díle *Die Schlacht von Königgrätz*, kde líčí události ze dne 4. července takto: „*Zvláštní epizoda se přihodila v Hradci Králové. Premier-lieutenant von Wrangel vyjel z rána o 5. hod. (totiž z pruského ležení před Hradcem) s třiceti gardovými husary proti městu, aby zkoumal nepřátelské (rakouské) přední stráž. ...*“⁸². V šesté kapitole autor konfrontuje některé své vzpomínky s údaji v odborných textech J. J. Solaře a Kristiana Stefana: „*J. J. Solař v svém Dějepise Hradce uvádí, že ze 6 600 obyvatel zůstali v Hradci jenom 384 rodiny s 1155 členy. Tento počet však zdá se nesprávný, neboť Kristian Stefan v svém pozdějším spisku „Hradec nad Labem“ (1872) poznamenává, že setrvalo v Hradci jen 435 osob, a tato číslice se asi blíží pravdě, neboť se pamatuji, že dospělí lidé, potkávající se, sdělovali si navzájem: Je nás tu asi pět set.*“⁸³

12. ⁷⁹HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s.

⁸⁰ Tamtéž.: s. 40.

⁸¹ Tamtéž.: s. 101.

⁸² Tamtéž.: s. 93.

⁸³ Tamtéž.: s. 90.

Mikrokompozice díla odpovídá standardní struktuře prózy. Text sestává z vět uspořádaných do různě dlouhých odstavců.

V příběhu je dominantní pásmo vypravěče (vypravěčem je malý chlapec - přímý účastník děje), pásmo postav je na pozadí. V textu se objevuje minimum dialogu. Přímou řeč zde autor využívá ve větách zvolacích, které ve čtenáři vzbuzují napětí, vzrušení.

Vnitřní kompozice působí do značné míry celistvě, z jednotlivých motivů autor systematicky vytváří organizované, strukturované celky.

Z hlediska makrokompozice převládají slohové postupy vyprávěcí a popisný, na pozadí se pak uplatňují také informační, charakterizační a úvahový slohový postup. Právě slohové postupy vyprávěcí a informační předurčují, že se jedná o prózu epickou.

Výstavba Körnerova díla je ve srovnání s předcházející prózou bezpochyby komplikovanější. Co se týče vnější kompozice textu, skládá se *Post bellum 1866 ze dvou variací - Variace první /Post bellum/ a Variace druhá /Svíbský les/*. Svým rozsahem jsou uvedené variace mírně disproporční - *Variace první* je delší, je členěna na 25 výrazně nesouměrných oddílů. *Variace druhá* je zhruba o čtvrtinu kratší a skládá se z 10 oddílů, opět nesouměrných. Obě variace přitom nejsou členěny na kapitoly.

Dílo *Post bellum 1866* se rovněž vyznačuje množstvím vložených textů, a to zejména ve *Variaci druhé*. Ve *Variaci první /Post bellum/* - v úvodním oddílu - je vložen německý nápis: „DEN BRAVEN KÄMPFERN AM 22. JULI 1866 GEFALLENEN KRIEGERN K. K. FELDJÄGERN BTL. Nr. 4 IM GEFECHT BEI BLUMENAU“⁸⁴ na pamětním jehlanu. Dalším vloženým textem je německý nápis *SERVUS FREIWILLIGE*⁸⁵ (*nazdar dobrovolníkům*) z verbovacího plakátu. Závěrečný oddíl je věnován pietě Pavla von Petra a text je proložen jeho dopisem na rozloučenou, který je adresovaný Emilce. Dopis je rozdělen na čtyři části a začíná těmito slovy: „*Drahá slečno Milly! Píši Vám, protože nemám jinak nikoho na celém světě, žádného přítele. Moji kamarádi totiž všichni padli. Možná je to okamžitá pověra, ale těm, co se před bojem báli smrti a tušili ji, se to nakonec vždy vyplnilo...*“⁸⁶ Závěrečné postskriptum vyjadřuje jeho touhu po lásce: „*Měl jsem sen o matce, která mě hladila po*

⁸⁴ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný = <<Der >>Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 8. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

⁸⁵ Tamtéž.: s. 15.

⁸⁶ Tamtéž.: s. 85.

*vlasech, a tou jste pro mě byla vy, Milko!*⁸⁷. Latinský nápis na pomníku *VIRIBUS UNITIS!*⁸⁸ (*spojenými silami*), kterým Körner přímo odkazuje k dobovému heslu rakouského císaře Františka Josefa I., pak příběh uzavírá.

Podstatně větší množství intertextových odkazů a citací nalézáme ve *Variaci druhé*. Körner ji prokládá několika vybranými slokami stylového kupletu (veselé balady) *Udatný rek kanonýr Jabůrek* (která je blíže rozpracována v teoretické části - viz kapitola 4.1.3. *Prusko-rakouská válka v kramářských písních*). Do textu je vložen i nápis na poutači „*Navštivte hostinec „Na Bojišti“ 100 kroků!*“⁸⁹. Druhá polovina textu je prokládána množstvím německých i českých nápisů na pomnících. Intertextovost je v próze Svíbský les zastoupena výňatky ze Starého zákona, knihy Job, kapitola 17, verš 13 „*Pomni, že hrob bude dům tvůj a že ve tmách usteleš sobě.*“⁹⁰ a také z Nového zákona od evangelisty Matouše „*Když už někdo přiloží ruku k rádlu a ohlíží se, není hoden království nebeského.*“⁹¹.

Značná asymetrie je pozorovatelná i v oblasti mikrokompozice. Prozaický text se zvláště u Druhé variace v prvních kapitolách prolíná s poezií, v důsledku čehož se text tříští. Mísí se tak různě dlouhé odstavce s krátkými, čtyřveršovými slokami.

I po stránce vnitřní kompozice je Körnerovo dílo komplikovanější. Využívá rafinovanějšího řazení motivů a pak zvláště do Druhé variace vkládá množství vzpomínkových mikropříběhů.

Z hlediska promluv je dominantní pásmo postav, objevuje se zde řada dialogů, které jsou vystavěny na přímé řeči.

Co se týče makrokompozice, Körner zde nejvýrazněji uplatňuje vyprávěcí a úvahový slohový postup. Na pozadí jsou pak užity ještě slohové postupy: popisný, charakterizační a informační.

⁸⁷ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný = <<Der >>Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 87. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

⁸⁸ Tamtéž.: s. 88.

⁸⁹ Tamtéž.: s. 94.

⁹⁰ Tamtéž.: s. 109.

⁹¹ Tamtéž.: s. 143.

5.5. Incipit a explicit

Incipit Hermannova díla má charakter retrospektivy, autor se v něm představuje jako svědek událostí, o nichž bude dále vypravovat. V myšlenkách se vrací zpět do minulosti před třiceti lety a v paměti se mu z té doby vybavují příběhy a příhody. Incipit se tak stává do jisté míry invenčním. V explicitu díla vyjadřuje autor jednak povzdech nad jakousi vlažností a do určité míry netečností státu vzhledem k uctění památky padlých vojáků a jednak sdílí smutek nad válečnou daní, kterou zaplatilo město Hradec v podobě postižení cholerou.

Vladimír Körner svým krátkým incipitem v *Post bellum* pátrá po významu titulu díla i první variace. Termín přirovnává k doušce Postsriptum v dopisech. Následující popis krajiny uvádí do děje. V explicitu uplatňuje autor genius loci (duch místa) s barvitým vykreslením prostředí i děje, které u čtenáře aktivizují všechny smyslové vjemy, evokují myšlenky i city. Závěr je celkově expresivního charakteru. Filozofický rozměr explicitu je dán časovou záměnou – zpřítomněním minulosti. Pochod padlých vojáků uprostřed strání a polí s dozrávajícím obilím je tu symbolem kontrastu života a smrti. Krásné a usměvavé mládí, které již nikdy nezestárne, je zahaleno tichem.

Rafinovaný invenční incipit druhé variace má filozofický rozměr. Körner v něm předkládá otázky, na které odpovídá samotný text prózy. V explicitu díla autor odkazuje na myšlenky filozofa Immanuela Kanta z díla: „*Kritik der Urteilkraft*“. Reclam, str.118,327,236): „*Válka jest hluboce skrytou úmyslnou zkouškou svrchované moudrosti, zároveň však vzpruhou, aby se všechny talenty sloužící kultuře mohly rozvinouti až k nejvyššímu stupni!*“⁹². Uvedenou citací se Körner ztotožňuje s Kantovými poznatky o válce obecně a vyjadřuje tak svůj postoj i konkrétně k válce prusko-rakouské.

5.6. Jazykové prostředky

Ignát Herrmann vydává svou prózu *V pevnosti* na konci 19. století, čemuž odpovídá jazyková výstavba textu i volba jazykových prostředků. Pro dnešního čtenáře není Herrmannovo dílo příliš srozumitelné, a to zejména v rovině lexikální. V textu se totiž objevuje řada historismů, především z oblasti vojenské terminologie (*fašiny* – tj. svazky proutí používaných v boji k obkládání předprsni hradeb a zpevnění příkopů, *palisády* – tj. opevňovací stěny se zašpičatělými kůly, *šrapnely* – tj. starší druh dělostřeleckého střeliva,

⁹² KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamany* = <<Der >> *Betogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 143. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

kaprál – tj. poddůstojnická hodnost ve vojsku) a archaismů (*žejdlík*– tj. lidový výraz pro hrneček či dřívější označení pro jednotku míry, *škamna*– tj. výraz označující školní lavici, *regiment* – tj. zastaralejší výraz pro označení pluku, *kráčet* – tj. - jít). Zaznamenáváme zde i slova, která v dnešní době známe v pozměněné podobě (*hrnéčky* a *přílby* – u nichž došlo vývojem jazyka ke zkrácení vokálu v kořenu slova). Starší čeština se projevuje také v oblasti užívání verb. Pozorujeme výrazné tendence k zapojování přechodníků (*zanechavše, motajíce, usedajíce, chtěce, hledíce, nemajíce*) či infinitivů zakončených na *-ti* (*veleti, učiniti, proniknouti, zachovati, naříditi*).

Naproti tomu slov cizího původu (slov přejatých) je v textu naprosté minimum, např. *alarm, aparát* nebo *strategicky*. Až ve druhé části analyzovaného textu se vyskytují germanismy - buď se jedná pouze o slovní spojení (*mein Gott*), nebo o větné celky (*Wie die Schweine haben sie uns in den Teich hineingetrieben*⁹³).

Dále v textu nalézáme řadu proprií – tj. vlastních názvů/jmen jako *Hradec Králové, Chlum, Kozinka, Velké náměstí, Prusko* nebo *František Machatý*. Autor poměrně často využívá i nápadných zdobnělin jako *říd'ouneké, hřbitůvek, vojáček* nebo *papínek*. Častým výskytem dat a číselných údajů (v textu se dokonce objevují i zlomky) Herrmann výrazně posiluje autenticitu díla. „*Mimo to dále: po 1 lotu soli denně na 90 dní, pročež v celku 3 libry soli, po ½ lotu omastku, po ⅛ žejdlíku octa, po ¼ žejdlíkukořalky – vše na osobu a denně počítáno, pak centněř žitné (režné) mouky na celý čas.*“⁹⁴

Co se týče syntaktické a stylistické roviny textu, nacházíme zde především věty jednoduché, popřípadě nepřilíš rozvětvená souvětí. V analyzovaném literárním díle zaznamenáváme i věty zvolací zakončené jedním, někdy i dvěma vykřičníky. Celkově autor využívá výhradně prvků spisovného jazyka, nepozorujeme zde žádné tendence k užívání hovorových či obecně českých výrazů.

Druhá analyzovaná próza *Post bellum 1866* je výrazně mladší. Autor využívá slovní zásobu jednak z doby, ve které dílo vznikalo a jednak se některými výrazy snaží přiblížit jazyku a slovní zásobě ze 2. pol. 19. stol.

⁹³HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 52.

⁹⁴Tamtéž.: s. 17.

V literatuře 2. pol. 20. stol. se autoři snaží prostřednictvím jazyka co nejuvýstižněji charakterizovat i postavy. Za tímto účelem se využívá i hovorová čeština (*kšeft, cigáro, rajda, švindl, chlast*), výrazy obecně české (*slepej a vožralej*) a vulgarismy (*hovada*).

Užíváním historismů (*vozataj* – tj. řidič koňského povozu čispřežení, *fyzilír* – tj. voják řadové pěchoty ozbrojený puškou, *jehlovka* – tj. typ palné zbraně využívaný v 19. století pruskou armádou, *obrlajtnant* – tj. vojenská hodnost užívaná v rakousko-uherské armádě, hodnost nadporučíka) a archaismů (*knajpa, krčma* – tj. dřívější označení pro hostinec, *kabátec* – tj. kabát, *žold* – tj. výraz pro mzdu, plat najatého vojáka) se snaží Körner po jazykové stránce co nejvíce přiblížit období 19. století, v němž se odehrává děj obou analyzovaných variací.

V textu také nacházíme celou řadu slov cizího původu, např. z francouzštiny (*adieu, excuzes moi, chaussee*), z latiny (*Te deum, post bellum, post skriptum, viribus unitis*) a z němčiny (*Alles Ruht, morgens, so oder so*), včetně německých počestěných výrazů (*cimra, kaput, fabrika*).

Dále se v textu vyskytuje řada proprií jako *Prešpurk, Kamzík, Svíbský les, Pavel von Petera*. Körner velice často využívá eufemismů (zdrobnělin) jako *koňáček, mličko, kořalička* nebo *kapička* i dysfemismů jako *chcípát, chrápat, palice*.

Co se týče syntaktické a stylistické roviny textu, autor až nápadně tíhne k básnickému jazyku. Objevují se zde různé expresivní jazykové prostředky např. personifikace (*Poledne je pravý vrchol tetičky smrti, pak slábně, schrupne si a probere se před setměním, obvykle tak v pět, kdy je rozhodnuto a začínají pravé žně.*⁹⁵) nebo velmi konkrétní přirovnání (*Pak sedí u vyprázdněných džbánek, kaluže prolitého vína jsou jak stigmata krve.*⁹⁶)

Prolíná se zde pásmo vypravěče s pásmem postav, které vystupují v dialogu. Postavy promlouvají jazykem, který charakterizuje jejich osobnost, odhaluje postavení ve společnosti, vzdělání apod.

⁹⁵KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný = <<Der >>Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 114. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

⁹⁶Tamtéž.: s. 75.

5.7. Způsob vypravování

Vyprávění (naraci) příběhu chápeme jako živé líčení individuálních osudů a událostí, poskytujících zážitek z příběhu i z narativního aktu. Vypravování ovlivňují různé vyprávěcí postupy a formy, které je činí plastickým, pružným, odstíněným či emotivním. Významnou roli přitom také hraje sled vypravování, druh řeči a typ vypravěče.

5.7.1. Sled vypravování

Co se týče sledu vypravování, v Herrmannově próze *V pevnosti* se jedná o jednoduchou retrospektivu. Tempo vyprávění je přiměřené závažnosti popisovaných událostí. V úvodní části se objevují narativní elipsy, stěžejní pasáž je pak plynulá, nepřerušovaná a v závěru se opět vyskytují narativní elipsy. Autor tempo zpomaluje (retarduje) vkládáním různých textů (autentických vyhlášek, citací a plakátů). Naopak ke zrychlení (akceleraci) vypravování využívá překlenovací vazby (např. „za nějaký čas“). Tyto proměny tempa vypravování ožívají.

Vypravování v Körnerově díle se vyznačuje chronologickou posloupností, přirozenou logikou sdělovaných událostí, a to v obou variacích. Chronologický postup vyprávění Körner záměrně narušuje proudem vzpomínek, který provází protagonisty obou próz. V obou textech dochází k prolínání dvou časových perspektiv – minulosti a aktuální přítomnosti.

Tempo vypravování *Post bellum* je spíše rychlejší než ve variaci *Svíbský les*. Děj příběhu je mírně zpomalován (retardován) vloženými texty (nápis na pomnicích padlých vojáků). Vypravování graduje momentem sebevraždy hlavního hrdiny a poté se tempo uvolňuje (vloženými pasážemi dopisu na rozloučenou), v závěru se tempo vypravování díky narativní elipse zrychluje a vše je završeno výjevem v podobě pochodu padlých.

V první polovině prózy *Svíbský les* je text prokládán kramářskou písní *Udatný rek kanonýr Jabůrek* a ve druhé části se hlavní hrdina vydává do Svíbského lesa po stopách prohrané bitvy. Chronologický sled děje je narušován (rovněž jako v první variaci) nápis na pomnicích padlých, u nichž se protagonista pozastavuje a uvádí komentáře či historicky spojené s dotýčnými oběťmi válečných hrůz.

5.7.2. Druh řeči

Vypravěč prózy *V pevnosti* promlouvá v 1. osobě. Ich-formou se zde dosahuje subjektivizace projevu, zúžení záběru a zmenšení odstupu od tématu.

Vypravěč Körnerových próz promlouvá ve 3. osobě. Er-forma vede k objektivizaci, naznačuje neomezený rozsah a spolehlivost sdělovaných informací. V menší míře v textu obou novel zaznamenáváme vzájemné střídání 2. a 3. osoby. Užíváním du-formy Körner zesiluje význam svého sdělení a směřuje k větší adresnosti.

5.7.3. Vypravěč

V próze *V pevnosti* Herrmann posiluje jak literární funkce vypravěče, tak i jeho všeobecnou tělesnou přítomnost.

V narativním textu prózy zřetelně rozeznáváme řeč vypravěče a řeč postav, které od sebe oddělují grafické, gramatické i sémantické prostředky.

Vypravěč promlouvá v 1. osobě, v minulém čase, postavy pak ve formě přímé řeči vyznačené uvozovkami.

Z hlediska typologie vypravěče provází dějem vypravěč autorský. Vyprávění vychází ze subjektivního stanoviska (v textu se objevuje příznačná ich-forma). Vypravěč promlouvá prostřednictvím hlavní postavy malého chlapce Vojty Machatého (jedná se o pseudonym autora).

Vypravěč Körnerova díla je ve srovnání s předcházející prózou odlišný.

Z hlediska typologie vypravěče zde můžeme charakterizovat vypravěče reflektora. Vypravěč promlouvá v subjektivizované er-formě. Charakterizuje postavy nejen zvenčí jejich chováním, ale reflektuje retrospektivu, úvahy i osobní pocity postav.

5.8. Postavy

Úvodem této kapitoly je potřeba podotknout, že oba texty se z hlediska postav odlišují v mnoha aspektech.

V díle *V pevnosti* stojí v popředí rodina Machatých, z níž vychází i protagonista Vojta Machatý. Pod tímto pseudonymem se skrývá Ignát Herrmann, který sám sebe staví do role vypravěče a zároveň je představitelem hlavní postavy - zařazuje se jednak mezi hradeckou

mládež: *"My chlapci v pevnosti vyrostlí ..."*⁹⁷ a jednak válečné dění prožívá jako dvanáctiletý syn v rodině Františka a Kateřiny Machatých. V souvislosti s rodinou uvádí mladšího bratra Jana a dvě sestry, kteří spolu s ním prožívali obléhání Hradce. Dále zmiňuje dva starší bratry – ti však v té době byli mimo domov.

V rovině emotivních vzpomínek (např. strach z války, dětinská nebojácnost nebo hrdinství) vystupuje Vojta jako zcela běžný chlapec, avšak vzápětí je samotným vypravěčem opraven či upřesněn, čímž autor omlouvá dětinskou bláhovost. Typické jsou fráze jako: „...*tehdy jsem nevěděl...*“⁹⁸, nebo „...*jako každý malý kluk jsem...*“⁹⁹, čímž se sám vypravěč stává jednou z postav, nepřímo se charakterizuje jako moudřejší verze svého mladšího já.

Pohled na hlavní postavu ve vztahu k ději odkrývá její určitý osobnostní vývoj. Autor si připomíná své počáteční naivní dětské představy o válce i pozdější vystřízlivění v souvislosti s hrůzami války.

Kromě Vojty je pro dílo významná postava tatínka, který je pro hlavního hrdinu autoritou. Tatínek je často následován Vojtou, je nebojácný a i jeho chyby (jako například vyklánění se z okna při bombardování Hradce) jsou Vojtou obdivovány jako hrdinství.

*„I v nás dětech chvěla se každá žilka, srdce poskakovalo a bilo v hrudi – a tenkrát jsme želeli, že nejsme již velcí, dospělí, abychom se také mohli tohoto pochodu účastniti.“*¹⁰⁰

Ve vypravování vystupují obyvatelé Hradce, z nichž autor jmenovitě uvádí např. vojenského a civilního krejčího Rödla (přítele otce), starostu města Collina nebo pekaře Hataše, Řihu a Stumpfá. Jednotlivce autor blíže necharakterizuje, městské obyvatele hodnotí jako celek. Mezi obyvateli Hradce, kteří se rozhodli obležení přečkat a ve městě zůstali, mizely rozdíly stavu. Lidé měli k sobě blíže, vzájemně si sdělovali své obavy, utěšovali se. Obyvatelé vlídně přijímali prchající a raněné vojáky a pomáhali jim. Vojáky raněné a sténající ošetřovali, pomáhali unaveným, sytili hladové a žízňící. Další – bohatší část obyvatel – byla strachem a úzkostí o svůj život i o svůj majetek postavena do role uprchlíků. Za zbabělce byli považováni páni radní a hlava města, protože chtěli také na poslední chvíli opustit město – ovšem nebylo jim to dovoleno. U lidí v zázemí soustředí Herrmann svoji pozornost na vnitřní

⁹⁷ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 8.

⁹⁸ Tamtéž.: s. 12.

⁹⁹ Tamtéž.: s. 18.

¹⁰⁰ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 38.

charakteristiku celku. Naproti tomu u vojska je čtenáři předkládána vnější charakteristika celku. Autor si přirozeně všímá barev uniforem jednotlivých vojsk.

Vojáky po prohraných bitvách charakterizuje jako ubožáky sténající, unavené, hladové a žíznící, což je opakem pohledu na vojsko před bitvou, které Herrmann popisuje takto: *"...vyšňoření a po boji dychtící s pluky svými spěchali proti nepříteli."*¹⁰¹

Celkově charakteristika postav je spíše odsunuta do pozadí a jména osob, která zde autor uvádí, nejsou předmětem vyprávění, pouze dotvářejí atmosféru rodiny a sousedských vztahů.

Oproti Herrmannovu dílu *V pevnosti* je *Post bellum* z hlediska postav mnohem rozmanitější. Protagonistou je Pavel von Petera, typický antihrdina, který jakožto důstojník rakouské armády zažívá příkoří, jež se dějí vojákům nedlouho po válce.

Kromě Pavla se setkáváme i s postavami vedlejšími jako je doktor Polgár, oberjäger Balluch nebo dívka Emilka. Tyto postavy nejen dotvářejí hnilobnou atmosféru prohrané války, zároveň nabízejí i možnosti, jak se s válkou vyrovnat, jako je alkoholismus, netečnost, nebo prostá nedotčenost.

Celá dějová linie sleduje Pavla von Petru, který je ve svých necelých dvaceti letech na válku příliš mladý. Zažívá typické pocity vyloučení ze společnosti, okolí ho špatně přijímá. Zároveň mu společenská konvence nedovoluje řešit problémy stejně, jak to dělají jeho podřízení vojáci. Jako příslušník šlechtického stavu zažívá i sociální vyloučení z nižší sociální vrstvy. Zároveň trpí pocitem okradení o dospívání, což autor charakterizuje takto:

*„Na dně osamělé skříňky ležel dokument o udělení záslužného kříže Pavlu von Petrovi, jeho úpis do vojenského stavu, žádné šperky. Samé vzpomínky na vojnu, hrst střepin, střelou prohnutá mince, vybledlá daguerrotypie s místem bojů.“*¹⁰²

Vzhledem k ději je Pavel zcela jistě postavou plastickou, neboť jeho katarze spočívá v uvědomění, že je již dávno psychicky mrtvý a že by měl zemřít i fyziologicky. Zajímavá je i Petrova celková netečnost k jakýmkoli projevům emocí, včetně lásky, kterou je možné charakterizovat jako otupělost válkou. Jeho bolest netiší ani snaha císaře o snazší začlenění

¹⁰¹ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 79.

¹⁰²KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svibský les ; Oklamany = <<Der >>Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 70. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

Pavla do normálního života – válečný kříž, který se však stane pouze předmětem obchodování, nikoli cti, což Petra ničí.

Druhou variací na prohranou válku je *Svíbský les*. Hlavními postavami jsou židovka Eliška a její muž Albert. Kromě nich jsou pro dílo podstatné postavy hoteliéra nebo průvodkyně po bojišti na Chlumu.

V díle jsou nejvíce podtrženy pocity Elišky a Alberta. Zpočátku je Albert charakterizován jako typický návštěvník hotelu „*Na bojišti*“, ovšem s postupem času se čím dál více projevuje jeho psychická nestabilita a frustrace válkou. Tato psychická porucha vrcholí při návštěvě Svíbského lesa, kde čte pomníky padlých, a nakonec s nimi ulehá a usíná. Téměř na samém konci příběhu se dozvídáme, že Albert je jediný přeživší ze svého oddílu, který bojoval ve Svíbu a byl vyznamenán válečným křížem.

Pro dílo typický kontrast je vytvářen konfrontací pocitů Alberta a Elišky. Eliška je rázná žena, která symbolizuje život v míru. Je praktická a touží po dětech. Jedná se o kontrast mezi „světem války“ a „světem míru“, který se právě promítá v období post bellum (v poválečné době). Albert, ač se snaží, nemůže se oprostít od války a Eliška ho nikdy nedokáže pochopit. Hoteliér dělá z minulých hrůz války atrakci pro německé turisty a průvodkyně se učí nazpaměť příručky a seznamy válečných obětí v lese Svíb.

Při srovnání postav je nutné podotknout v první řadě již zmiňovanou historičnost. Zatímco Herrmann v díle *V pevnosti* používá pouze ty emotivní pasáže, které nějak dokreslují předtím zdůrazněnou událost (třeba podtržení strachu chlapce z bombardování Hradce), Körner postavy z *Post bellum 1866* charakterizuje zejména za pomoci jejich vnitřních prožitků. Dalším markantním znakem Körnerova díla je snaha hlavní postavou ovlivnit čtenáře, tak, aby si sám utvořil obrázek o dějinných událostech, na jejichž faktografii tak nezáleží (avšak i přesto tvoří značnou část vyprávění). Herrmannovo dílo je pak možné připodobnit spíše k historickému záznamu.

Dopad války je patrný jak na dětského vypravěče díla *V pevnosti*, tak na Pavla i Alberta z *Post bellum 1866*, i když tyto zkušenosti či představy jsou zcela jinak zdůrazněny. Zatímco Pavel i Albert (účastníci bojů) jsou válkou doslova zmrzačeni, vzpomínky Herrmannova díla *V pevnosti* ukazují respekt k válečnému konfliktu a vědomí hrůz války, avšak jedná se spíše o marginálii. Pro vypravěče je příznačné spíše vědomí okolo procházejících hrůz, které však na něj měly pouze mizivý dopad, který navíc smývá třicetiletá

odmlka.

Postavy *Post bellum* utvářejí filosofický obrázek války končící dlouho po jejím faktickém konci. Postavy, jako jsou Albert nebo Pavel von Petra, nikdy nepřestaly žít ve válce a nikdy nezačaly a ani nemohou začít žít v míru. Tato filozofičnost je však Vojtovi Machatému naprosto cizí. Zřejmý je pouze motiv mladého chlapce, bez žádných katarzí, nebo dokonce psychické devastace válkou. Vojta Machatý je jednoduše městský chlapec, vytržený ze svého života a čelící nepříjemným událostem, které však na něj mají malý psychický vliv. Rozdíl by bylo možné vyjádřit takto: Pavel von Petra i Albert Lesniczky přišli za válkou a stali se její součástí, ale za Vojtou Machatým válka přišla a prošla kolem.

5.9. Prostor

Již samotný název díla *V pevnosti* jasně naznačuje místo, kde se celý příběh odehrává. Rodina Machatých žila ve věnném městě Hradci Králové, které bylo před bitvou odříznuto od okolního světa uměle vytvořeným jezerem pomocí zatarasení řeky Labe.

Spisovatel s oblibou uvádí konkrétní a geograficky přesná místa a pojmenovává je skutečnými jmény, což je v souladu s historickým charakterem díla a s populárně naučnou funkcí textu, které si můžeme u autora společně s estetickou funkcí povšimnout. Nezbytné je také podotknout, že jsou to místa v autorově době existující, přestože v dnešní době některá z míst již nelze nalézt. Tato skutečnost nám snáze přiblíží celý příběh a pro čtenáře není problém zasadit příběh do reálné atmosféry pevnosti.

*„Labe zataraseno, ucpáno-zakrátko vystoupilo z břehu, a Hradec se podobal ostrovu. Obyvatelstvo chvátało nepřetržitě na Kozinku a zlézalo Bílou věž, a myslí všech byly stísněny při pohledu na jezero, rozlévající se do daleka. Hradec byl odloučen od světa.“*¹⁰³

Vojtěch Machatý si v dětství hrával na vojáky v pevnosti, takže autorovi bylo toto místo důvěrně známé. Vzpomíná, že v době, kdy se Hradec Králové připravoval na válku, museli hoši pevnost opustit.

Dále pak Ignát Herrmann příležitostně (ve spojitosti se sdělovanými událostmi) čtenáře seznamuje s některými místy. Uvádí například hradeckou vyhlídku Kozinka na západní straně města, Kozí branku, Bílou věž, rynek, náměstí i dům rodiny Machatých blízko

¹⁰³ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 29.

kostela Svatého Ducha. Těsně před započítím bitvy zmiňuje restauraci "U města Prahy" na Pražském Předměstí (nacházející se těsně před branami města), kde byl ubytován hlavní velitel rakouské armády rytíř Benedek. Herrmann v knize hovoří o třech městských branách - Pražské, Slezské a Moravské. Saský král bydlel v Izakovičově domě vedle radnice na Velkém náměstí.

Hlavní bitvu na vrchu Chlum sledovali Hradečtí z Kozinky a pozorovali přehající vojáky ve třech proudech - na Plotišťě, k Opatovicům, ke Hradci.

Při ošetřování raněných pak připomíná kašnu na náměstí, odkud přinášeli měkkou vodu. Blíže pak líčí prostory poskytované vojákům k odpočinku - v domech, v domovních chodbách, později také na schodech, neboť místa byl nedostatek. Někdy se také uchyluje k úvahám o strategické poloze města.

"Od městyse Kuklen, od Nového Hradce, od Zámečku byl Hradec terčem přímo parádním. Vystupujeť na svém opukovém pahorku jako Betlem nad jesličkami." ¹⁰⁴

Spisovatel se v knize snaží vyvarovat sáhodlouhým popisům prostředí, které by zdržovaly děj. Vynechává proto i detaily a drobnosti. Jeho popis je stručný, avšak výstižný, což navozuje pocit, že děj ubíhá rychleji, příběh je přehledný a neztrácí se v nepřehledných popisech.

„Obraz stále stejný. Kol dokola rozlitá voda jako veliké jezero, z něhož místy trčely zůstavené překáčené vozy, jejichž voje čněly do vzduchu jako výstražná znamení.“¹⁰⁵

Namísto toho čtenářům vytvoří hrubý náhled, který si kdokoli může dokreslit tím, že navštíví konkrétně pojmenovaná místa. V tom se velmi liší od Körnerova díla *Post bellum 1866*, kde je prostředí detailně popisováno.

Velmi zajímavé je pohlédnout na prostor z hlediska změn. Z počátku se setkáváme s pomyslnou idylou, prostředí důvěrně známé, bezpečné, bezstarostné a příjemné. Seznamujeme se s domovem dětského vypravěče, který se stává jevištěm pro dětské hry. Ačkoliv se jedná o prostředí vojenské, není nijak nepřátelské. Lze to doložit na ukázce, kde autor popisuje, jak se v pevnosti žilo před bitvou:

¹⁰⁴ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 87.

¹⁰⁵ Tamtéž.: s. 105.

„Skoro všichni jsme byli takovými drobnými vojáky. Tuto v nás pud napodobovací působil nejmocněji. Jedva jsme tak povyrostli, že jsme směli odvážiti na dvorek, před dům, někam do sousední ulice nebo konečně pod město na vojenské cvičiště, již jsme si ze šindelů a rákosu pořizovali kuše, ze silných loučí šavle, kupili jsme se v oddíly, setiny ...“¹⁰⁶

Výraznější změny v literárním pojetí prostoru lze vyzorovat až s přicházející válkou. Záhy nastává prostředí typické pro dobrodružství. Děj je vytržen ze svého každodenního stereotypu, přichází cizí, neznámé situace vybočující z řádu každodenního života obyvatel pevnosti. Proměny ve ztvárnění prostoru můžeme doložit na citaci, která popisuje situaci, kdy i přes svátek nikdo do Hradce ze strachu nepřichází ani na trh ani do kostela:

„Toho dne nebylo na náměstí zástupů venkovanů, kteří jindy neděle a ve svátek se všech stran mířili do města, spěchajíce buď do kostelů, nebo aby nakoupili potřeb u hradeckých obchodníků, ... Hradec tichl, jako by vymíral“¹⁰⁷

Po celou dobu prostor odráží náladu obyvatel a doprovází děj. Ve vývoji prostředí, které se line na pozadí příběhu, můžeme vidět symboliku obecného úpadku, který válka společnosti přináší.

Körnerovo dílo *Post bellum 1866* se na rozdíl od Herrmannovy prózy odehrává v okolí pevnosti Hradce Králové. Jsou zde zmiňována jména okolních vesniček, které jsou z hlediska bojů prusko-rakouská války významná. Spisovatel konkrétně zmiňuje Chlum, Svíbský les, Sadvou, Hněvčevy či Hořiněvy. Jde tedy také o geograficky přesná místa, která pomáhají odkázat na událost, ke které se autor ve svém díle vrací. Hrdinové příběhů tráví mnoho času v přírodě a krajině po bitvě, ale také v hostincích a nevěstincích. Toto zhoubné prostředí je přímo úměrné utrpení, které hrdinové prožívají, a to hlavně v první novele *Post bellum*.

„Oba byli vábeni střechou hospody. Tam je chládek a vlhký sklep s vínem. Nejvykřičenější krčma v celém předměstí. Pro mužstvo a vysloužilé běhny.“¹⁰⁸

Z literárního hlediska zastává prostředí v Körnerově díle daleko důležitější roli než v Herrmannově – nedoplňuje pouze příběh, ale vytváří ho. Hlavní hrdinové díky volným

¹⁰⁶ HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 9.

¹⁰⁷ Tamtéž.: s. 42.

¹⁰⁸ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný = <<Der >>Betogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 13. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

asociacím, často spojených s prostorem, v němž se pohybují, si připomínají události uplynulé války. Prostřednictvím těchto vzpomínek se dozvídáme jejich příběhy a zpětně máme šanci pochopit situaci v celé její šíři.

*„Stačilo by ji skloněnou popostrčit, a bylo by po šatech navždy. Jak je hluboká ta jáma? Je předpis i na polní hrob? Možná se odkrylo právě křídlo osudovým řízením. Pro otálející brigády musel být magnetem Svíb, není už daleko. Tam se to mlelo a umíralo od kuropění. Zde hnije tišina, nenaplněné jámy.“*¹⁰⁹

Prostředí v díle *Post bellum 1866* je do značné míry vyobrazené v rozporu s dějem. Zatímco hrdina hledí na rozkvetlé pole, v jeho mysli se odehrávají až nesnesitelná muka, která ho vracejí zpět do bitvy. Poklidné prostředí tak ani v nejmenším neposkytuje útěchu rozervanému srdci. Naopak jistá lhostejnost a rychlost, s jakou se svět vrátil do starých kolejí, ještě více hrdinu odtrhuje od okolního světa, který už na válečné hrůzy dávno zapomněl.

*„Co se mohlo stát v tak neuvěřitelně fádni krajině? Nic. Akorát tam za jediný den pozabíjeli tolik lidí, že jejich krev tekla úvozem z kopečka Chlumu do Rozběřic a dva roky se prý nedalo v polích orat pro samé kosti ...Proboha! A proč to všechno?“*¹¹⁰

Zatímco literární ztvárnění prostoru v Herrmanově pojetí lze charakterizovat jako idylické, Körnerovo pojetí naopak připomíná prostředí vhodné k dobrodružství. Nepřátelské, nepřirozené a v tomto případě až děsivé a krvežíznivé. Pomocí těchto kontrastujících skoků si můžeme lépe představit, co hlavní hrdina prožívá a proč pro něho není lehké zapojit se zpět do běžného života.

Zjednodušeně by se dalo konstatovat, že hrdinové poznamenání válkou vidí v krajině stále ducha války, zatímco jejich okolí nevidí víc než pouhou krajinu.

Dalo by se tedy mluvit o jakémsi srovnání současné situace a historie. Zde si dovolíme lehké zobecnění, kdy autor s trochou nadsázky popisuje rozdíl v prostředí při míru a ve válečném stavu.

*„Loňské válčiště, letošní pohřebiště, dnes cíl nedělních procházek.“*¹¹¹

¹⁰⁹ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamany* = <<Der >> *Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 108. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

¹¹⁰ Tamtéž.: s. 89.

¹¹¹ Tamtéž.: s. 7.

Ačkoliv obě analyzovaná díla ztvárňují bojiště bitvy u Hradce Králové (pouze Körnerova variace *Post Bellum* se zaměřuje na bitvu u Bratislavy), v popisu prostoru se výrazně liší. Zatímco Herrmann prostoru nepřikládá z literárního hlediska zásadní úlohu (sleduje dění na malém území, neposkytuje detailní údaje), Körner usiluje o jeho bližší specifikaci (sleduje proměny prostoru s časovým odstupem, udává podrobný popis).

5.10. Čas

V díle *V pevnosti* Ignát Herrmann po třiceti letech vzpomíná na dobu, kdy se jako dvanáctiletý hoch stal očitým svědkem válečných událostí prusko-rakouské války.

V textu se časový odstup 30 let od vzpomínané události projevuje ve dvou časových rovinách – v rovině proudu událostí sdělovaných dětským vypravěčem a v rovině aktuální reflexe již dospělého autora.

Próza *V pevnosti* zachycuje události přibližně během čtyř měsíců roku 1866. Děj začíná v květnu, kdy se válka plíživě přibližovala – informace z vyhlášek a budování opevnění. Z dění v měsíci červnu připomíná autor 13. 6. zavodnění pevnosti, 14. 6. vyhlášení války, 17. 6. císařský manifest a poslední červnové dny pak jednotlivě zmiňuje v souvislosti s přesuny jednotlivých vojsk a velitelskými poradami. Dne 29. 6. byla vydána velitelem pevnosti poslední možná lhůta k opuštění města. Časově podrobně pak připomíná osudnou bitvu dne 3. 7. Spolu s následující těžkou nocí a také střelbou na Hradec Králové dne 5. července. Dne 23. 7. se konaly první pohřby padlých a koncem července byl podepsán mír. Ovšem válka zanechala po okolí tisíce mrtvol a tisíce koňských zdechlin. Nebylo sil padlé vojáky důstojně pochovat. V parném létě se vzduch postupně naplňoval otravným dechem.

Autorovy vzpomínky zahrnují letmo ještě následující dva měsíce. V první polovině srpna se objevila nákaza červenou úplavicí a na podzim napadla město cholera. Závěrečná autorova reflexe má podobu procházky krajinou bývalého válčiště po 30 letech.

Kromě velice konkrétních časových údajů z válečného dění roku 1866 zde můžeme sledovat harmonický život lidí na malém městě.

Zajímavostí je, že autor (podle zvyklostí té doby) časem odměřuje i některé vzdálenosti – např. město vzdálené asi tři čtvrtě hodiny.

„Toho jitra však byla mlha a viděli jsme sotva patrně v přímém směru západní věž kostela na Kuklenách, asi tři čtvrti hodiny od Hradce.“¹¹²

První sledovaná variace *Post bellum* se odehrává rok po skončení prusko-rakouské války – tedy koncem července roku 1867. Děj začíná pietním shromážděním na loňském bojišti nedaleko dnešní Bratislavy u příležitosti výročí poslední bitvy dne 22. 7. a poté v rychlém sledu (během jediného týdne) probíhají a vrcholí životní osudy hlavního hrdiny. Následuje časová odmlka a děj pokračuje po několika letech vzpomínkou na Pavla von Petera. Události druhé analyzované variace *Svíbský les* sledujeme s větším časovým odstupem, sedmnáct let po válečných událostech roku 1866. Ačkoliv zde autor čas již dále nespecifikuje, děj se odehrává v krátkém časovém úseku – během jediného letního dne.

Svíbský les je založen na principu postupné gradace, která se projevuje zejména v prolínání dvou základních časových linií – popisu bojů z prusko-rakouské války roku 1866 - během Albertovy cesty do Svíbského lesa. Obě linie se vzájemně setkávají v okamžiku, kdy bitva vrcholí masakrem a Albert nalezne místo odpočinku kamarádů ze svého praporu.

5.11. Literární fikce

Následující kapitola se bude zabývat hodnocením vztahu fikce (postavy, prostor a čas týkající se analyzovaných děl) k realitě (osobnosti, místo, čas související s bitvou u Hradce Králové). Základním literárně-kulturním předpokladem je schopnost přijímat fikci jako virtuální realitu. Předmětem bádání je tedy porovnání míry literární fikce.

5.11.1. Postavy

Z hlavních postav jsou doložitelní členové Herrmannovy rodiny, kteří v díle vystupují pod pseudonymem Machatí. Jedná se o otce kancelistu Františka, matku Kateřinu a dále dva starší bratry Gustava Vratislava a Emila. Autor se o nich zmiňuje v následujícím úryvku: „Dva bratři meškali mimo domov. Mladší byl na Universitě v Praze. A na jeho dotaz, má-li se vrátit na prázdniny domů, odepsáno mu důrazně, aby setrval, kde jest. Bratr starší pak byl v jižním Tyrolsku a již stál v boji proti Italiánům, kteří o den později než Prusové, dne 15. června, opověděli Rakousku válku.“¹¹³ Existence mladšího bratra Jana a dvou sester, které v textu vystupují, se nepodařila ověřit.

¹¹² HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866*. V Hradci Králové: Městská rada, 1936, s. 64.

¹¹³ Tamtéž.: s. 25.

Herrmann se ve své próze zmiňuje o těchto historicky doložených osobnostech, jejichž charakter autor blíže nespecifikuje. – např. starosta města Hradce Králové Karel Collino (zastávající funkci v letech 1864-1885), pevnostní velitel generál Leopold von Weigl či pruský parlamentář von Wrangel. Podrobněji charakterizuje pouze rakouského vojevůdce Ludwiga von Benedeka, který se stal v poválečné literatuře terčem kritiky. Historicky doloženou osobností je i setník ve výslužbě pan Jan Steinský, o kterém autor uvádí, že pečoval o památníky padlých. Jeho existenci potvrzuje i pracovník muzea Josef Šrámek s dodatkem, že se stal prvním předsedou *Komitétu pro udržování pomníků na bojišti královéhradeckém* (vznikl v roce 1888 a působí i v současnosti).

„Ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové se nachází poutavé svědectví o průběhu prusko-rakouské války roku 1866. Podle poznámky v záhlaví jde o opis původního dopisu psaného někdy po 5. červenci 1866 královéhradeckou měšťankou, která válku přečkala za zdmi královéhradecké pevnosti. Dokument zachycuje dění v časovém horizontu od 28. června do 5. července 1866 a třebaže nepřináší převratné faktografické poznání, možná cennější je jeho prostřednictvím zachycený autentický prožitek současníka válečných událostí roku 1866. Takových svědectví zatím neznáme mnoho, v podstatě nejvyužívanější bývají paměti spisovatele Ignáta Herrmanna.“¹¹⁴ Na základě tohoto pramene ze Šrámkovy studie lze předpokládat vysokou míru autenticity Herrmannovy prózy.

Naopak Körner, který tvoří o sto let později, hlavní hrdiny své prózy vyobrazuje spíše na základě své vlastní představivosti, neboť z uvedené studie je patrné, že dochovaných svědectví (konkrétních životních osudů) je minimum. Zatímco Herrmann klade důraz na zachycení autentických prožitků války své rodiny, pro Körnera pravdivost životních osudů svých hrdinů není podstatná. Soustředí se především na zachycení rozkladu společnosti i psychiky jednotlivců – přímých účastníků bitev. Vojáci, kteří přežili válku, ač mladí, ztratili v ní veškeré ideály i mravní hodnoty. Mnozí trpěli pocitem sebeobviňování, mnozí z nich se s tím nedokázali vyrovnat – nedokázali se začlenit zpět do společnosti. Na základě tohoto zjištění lze s největší pravděpodobností říci, že hlavní postavy z obou Körnerových variací díla *Post bellum 1866* jsou fiktivní.

¹¹⁴ ŠRÁMEK, Josef. *Poutavé svědectví o životě v královéhradecké pevnosti na počátku prusko-rakouské války roku 1866*. [online]. [cit. 15. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.academia.edu/23757794/Poutav%C3%A9_sv%C4%9Bdectv%C3%AD_o_%C5%BEivot%C4%9B_v_kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%A9_pevnosti_na_po%C4%8D%C3%A1tku_prusko-rakousk%C3%A9_v%C3%A1lky_roku_1866

Existenci (či alespoň inspiraci skutečným příběhem) postav z první variace (Pavel von Petra, doktor Polgár, oberjäger Francel Balluch, štábní písař Kiss, vozatajec Ján Kopanica, hostinský Vojtěško, hejtman Lausner, Emilka a její rodiče, emisar Jaworek) se mi nepodařilo prokázat, ale zároveň jejich totožnost nelze ani jednoznačně vyloučit.

Na druhou stranu postavy autorem pouze zmiňované (francouzský vojevůdce Napoleon Bonaparte, rakouský císař František I., rakouský zbrojmistr Ludwig von Benedek, pruský generálporučík Eduard Karl von Francesky) jsou historicky doložené, tudíž reálné.

Hlavní postavy vystupující ve Variaci druhé *Svíbský les* (Albert Simmonides Lesonický, jeho otec plukovník Adolf Lesonický, Eliška, majitelka hotelu a hradecký lékárník) jsou opět fiktivní. Jejich existence není historicky prokázána.

Historicky doložitelné postavy (rakouský hrabě Karl von Thuhn-Hohenstein, rakouský zbrojmistr Ludwig von Benedek, zámečník a podnikatel Johan Nicolaus von Dreyse) jsou součástí kulisy příběhu.

5.11.2. Prostor

Herrmannova próza *V pevnosti* literárně ztvárňuje bojiště osudné bitvy 3. července 1866 u Hradce Králové. Fikční mapa blíže popisuje město Hradec Králové, zdůrazňuje vojenské prostory a pevnost, hradeckou vyhlídku Kozinka na západní straně města, Kozí branku, Bílou věž, rynek, náměstí i dům rodiny Machatých blízko kostela Svatého Ducha a kostel Panny Marie. Dále zmiňuje restauraci "U města Prahy" na Pražském Předměstí (nacházející se těsně před branami města), kde byl ubytován hlavní velitel rakouské armády rytíř Benedek. Herrmann v díle hovoří o třech městských branách - Pražské, Slezské a Moravské.

Z uvedených objektů se dodnes dochovaly: Bílá věž na Velkém náměstí, chrám sv. Ducha a kostel Panny Marie. Existenci městských bran v době bitvy potvrzuje i historik Šrámek, který ale dodává, že po válce byly brány zbořeny. V Hradci Králové je možné ještě dnes shlédnout pozůstatky vojenských objektů a městských hradeb.

Körnerovo dílo - variace *Post bellum* literárně vyobrazuje bojiště posledního střetnutí prusko-rakouské války 22. července 1866 u Bratislavy – Lamače. Fikční mapa (ve spojitosti se stěžejními událostmi této bitvy) jmenovitě uvádí výšinu Gämsenberg (Kamzík)

s vyhlídkovou věží, městskou čtvrt' Blumenava (Lamač) slovenského města Prešpurku (dnešní Bratislavy) a zdůrazňuje prostory městského hřbitova. Dále se zmiňuje o větších vodních tocích řek Dunaje a Moravy (v bitvě sehrávající úlohu orientačních bodů), Děvínskou skálu s lučními lesy, údolí Mlýnskou dolinu s Kunstovým mlýnem, Zámeckou horu a Křížový vrch. K zesílení autenticity textu Körner jednotlivá místa geograficky přesně pojmenovává a u většiny z nich uvádí také jejich dobový název – označení v německém jazyce.

Druhá variace *Svíbský les* literárně ztvárňuje bojiště rozhodujícího a nejkrvavějšího střetnutí v rámci bitvy u Hradce Králové. Fikční mapa (ve spojitosti se zásadními okamžiky této bitvy) podrobně zmiňuje bojiště u Svíbského lesa (viz. *obrázková příloha č. 8 a 9*) a zdůrazňuje některá místa významných bojů a historických památek, které po bitvě v celém kraji vznikaly. Z nich se uvádí vesnice Hněvčeves, Sadová, Dohalice, památné lípy v Hoříněvsi, Špryňarův statek v Máslojedech i ossárium na Chlumua. Děj prózy symbolicky končí u pomníku Myslivce (viz. *obrázková příloha č. 10 a 11*) ve Svíbském lese. Spisovatel uvádí i další náhrobky a pomníky padlých vojáků (viz. *obrázková příloha č. 10 a 12*).

5.11.3. Čas

Herrmann své vyprávění začíná zhruba dva měsíce před bitvou, přikládá dobově autentické vyhlášky ze dne 4. a 7. května 1866, jejichž existenci potvrzuje i historik Josef Šrámek. Dne 30. května byl vrchní velitel armády zplnomocněn k prohlášení náhlého vojenského práva. Dne 13. června byl vydán rozkaz k zavodnění pevnosti, 14. května byla vypovězena válka, 17. června byl vylepen manifest o válce a od 18. do 20. června probíhalo stěhování prchajících z města. Dne 28. června přivázeli do města první ranění. Dne 30. června přicházeli do Hradce Králové čeští i saští vojáci od Jičína. Dne 2. července se konala porada všech vojenských sborů. Rozhodující bitva se odehrála 3. července a 4. července byly uzavřeny městské brány. Dne 5. července začalo bombardování města pruskou armádou. Dne 11. července se začaly rodiny vracet zpět do Hradce Králové a znovu začala do města docházet pošta. Dne 23. července se konaly první pohřby a na podzim 1866 je zavlečena do Hradce cholera. Uvedená data považují historici za reálná, dokonce na ně odkazuje i odborná literatura o prusko-rakouské válce.

Körnerovo dílo *Post bellum 1866* prostřednictvím dvou variací sleduje válečné období s různým časovým odstupem. Variace první *Post bellum* se odehrává 1 rok po poslední bitvě války prusko-rakouské (u Bratislavy), která skutečně proběhla 22. července 1866. Bitva je historicky doložena v odborné publikaci historika Otto Urbana *Vzpomínka na Hradec*

Králové. Děj začíná pietním obřadem u příležitosti prvního výročí bitvy, tedy 22. 7. 1867. Toto datum však podobně jako následující děj, který se odehrává během velmi krátkého časového úseku, historicky doložené není.

Variace druhá *Svíbský les* je založena na podobném principu. Do fiktivního času, v němž se odehrává příběh nadporučíka Lesonického, se promítá čas reálný, a to prostřednictvím vzpomínek hlavního hrdiny Albera. Za reálný časový údaj lze považovat pouze zmíněný 3. červenec 1866, a to jednak ústy hoteliéra a jednak během Albertovy vzpomínkové cesty Svíbským lesem v podobě nápisů na hrobech.

5.12. Žánrové vymezení

Smyslem klasifikace literárních děl na základě vzájemného porovnávání je lepší orientace autorů i čtenářů v literárním světě.

V rámci dvoupásmové koncepce literárních druhů rozlišujeme klasickou a neklasickou triádu. Podle neklasické triády se v obou případech analyzovaných děl jedná o prózu (viz výše), tedy o literární texty narativního typu, neveršované; z hlediska triády klasické jde o díla epická.

Podle časového aspektu (vznik díla) zařazujeme prózu *V pevnosti* jako součást literatury 2. pol. 19. stol. s válečnou tematikou. V rámci genologického systému vymezení žánrové oblasti lze uvedenou prózu zařadit mezi faktografickou literaturu, která se ocitá na rozhraní beletrie a věcné literatury. Čtenáři přináší estetický zážitek v podobě dobrodružství, kdy se čtenář spolu s autorem účastní praktického života lidí v hradecké pevnosti při jejím obléhání pruskými vojsky v roce 1866. Vzpomínkové vyprávění o zmíněné události, kterému byl přítomen autor i jeho rodina, tak profiluje dílo *V pevnosti* do žánru paměti (memoárů). Dvačtyřicetiletý pamětník (zároveň dvanáctiletý svědek) události, autor Ignát Herrmann (v díle vystupuje pod pseudonymem Vojta Machatý), podává svědectví o reálných místech (městu Hradec Králové, Bílé věži), událostech (o bitvě u Hradce Králové, bojích na Chlumu), zaměřuje se na ověřitelná fakta a dokumenty (díla *Die Schlacht von Königgrätz* pruského setníka Maxe Jähse a *Dějepis Hradce Králové* historika J. J. Solaře), uvádí pravá jména osob (rakouského vojevůdce Ludwiga von Benedeka, velitele pevnosti Weigela) i reálnou dataci (bitva u Hradce Králové 3. července 1866).

Obě variace Körnerova díla *Post bellum 1866* svým rozsahem odpovídají dílu na

úrovni střední epiky (jsou kratší než román). Jedna dějová linie v sevřené formě (bez epizod a odboček) sleduje životní osudy hlavního hrdiny během kratšího časového úseku. Děj zahrnuje přiměřený počet vedlejších postav, odehrává se v prostoru, který není příliš rozlehlý. Texty obou Körnerových próz v tomto ohledu vykazují prvky, které jsou příznačné pro novelu.

Zároveň lze v uvedeném díle pozorovat prolínání fikčního světa postav s reálným světem prostředí, které spojuje příběh na jediné téma, a to ve dvou obměnách, tedy variacích. Vedle klasického světa, v němž se odvíjí příběh První variace, se v závěrečné pasáži objevuje svět nadpřirozený, z něhož proniká pochod padlých – obětí války.

Prostřednictvím obou analyzovaných próz oslovuje autor zároveň hned dva typy čtenáře, a to dvojí úrovní estetického vnímání.

Körnerovo dílo *Post bellum 1866* vznikalo v 70. letech 20. století. Toto období spolu s přihlédnutím k uvedené charakteristice jsou znaky postmoderní literatury. Prózami s tematikou války roku 1866 od spisovatele Vladimíra Körnera se ve své studii zabývá i doktorka Alexandra Pajak.

„Körnera však mnohem více než příčiny prohry zajímá to, jak se účast v bitvě odrazí v hrdinově psychice. Albert, hlavní postava novely, pro něhož je tato zkušenost i po téměř dvaceti letech stále živá, se tak stává synekdochou (pars pro toto) všech těch, kteří hrůzu jakékoliv války zažili na vlastní kůži a duševně trpí jejími následky.“¹¹⁵

„Von Petra je neustále trýzněn výčitkami svědomí, že jako jeden z mála přežil peklo bitvy vlastně jen šťastnou shodou okolností. Válka je v jeho mysli neustále přítomná.“¹¹⁶ Obě tyto citace tak přiznávají Körnerovu předmětnému dílu i prvky prózy psychologické. Samotný název díla *Post bellum 1866* pak připojuje ještě přívlastky válečná a historická.

5.13. Smysl a interpretace díla

Prostřednictvím interpretace ujasňujeme smysl díla. Smysl díla přesahuje to, co dílo vypovídá. Literární dílo vyjadřuje svůj názor na život a vztah ke světu nejen prostřednictvím tématu, ale také tím, o čem dílo mlčí. Obsahem historie literatury jsou ideové spory o smysl literární tvorby.

¹¹⁵ PAJAK, Aleksandra. Válka roku 1866 pohledem Vladimíra Körnera In: KRATOCHVIL, Alexander a Jiří SOUKUP. *Paměť válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2016, s. 26-37. ISBN 978-80-88069-14-0.

¹¹⁶ Tamtéž.: s. 26-37

Vzpomínková próza *V pevnosti* Ignáta Herrmanna má význam historický. Autor v díle autenticky zachycuje dobové rozpoložení společnosti, jaká zde vládla atmosféra, pocity i náladu obyvatel, vyjadřuje počáteční nadšení vojska. Prostřednictvím dětského pozorovatele čtenáři předkládá proměnu společnosti vzhledem k tomu, jak se válka vyvíjela – nejprve nadšení, pak ochabování euforie až konečné zklamání z prohrané války – zoufalý útěk zbylé rakouské armády, mrtví, ranění, zmrzačení, nářek a pláč. Pozůstalé rodiny, zničená pole, zkažený vzduch, voda a nákaza cholerou.

Dílo je unikátní tím, že obohacuje estetický zážitek o reálné historické události, skutečný svět a emoce. Herrmann dokládá, jak se během války fungování společnosti změnilo. Pod vlivem války došlo uvnitř společnosti k hodnotové proměně. Hlavním principem společnosti se jeví její soudržnost a solidarita.

Vzhledem k nevelkému literárnímu významu prózy *V pevnosti* v rámci veškeré Herrmannovy tvorby nestálo toto dílo v popředí zájmu uměleckých kritiků.

Totéž však nelze říci o Körnerově próze *Post bellum 1866*. Dílo vzniklé v osmdesátých letech (a vydané v devadesátých letech) minulého století se hned několikrát stalo předmětem dobových recenzí a kritik.

Literární kritik Vladimír Piša ve své recenzi (zcela v souladu s dobovou kritickou recepcí) vyzdvihuje protiválečné zaměření díla a poukazuje na tragický osud Körnerových hrdinů Pavla von Petra a Alberta Lesonického, kteří se snaží vyrovnat s hrůznými zážitky z války.

„Vladimír Körner (...) neusiluje ani tentokrát o historické zachycení dvou nejvýznamnějších bitev této války, u Sadové a Blumenavy. Nestopuje vojenské strategie. Rozvíjí na malém prostoru, ale velice hutně své téma – zamyšlení nad osudem člověka, který se ne z vlastní vůle zúčastnil krvavé řeže. Ukazuje, jak tragický dopad na vnitřní život hrdiny tyto události měly. Oba protagonisté (...) jsou pronásledováni vzpomínkami na okamžiky, kdy se ocitali mezi životem a smrtí. A nyní, post bellum 1866, musejí rozsoudit svůj osobní morální svár.“¹¹⁷

¹¹⁷ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamáný* = <<Der >> *Betogene*. Praha: Dauphin, 2006, s. 269. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

Jedním z posledních kritických ohlasů je recenze literární kritičky Anny Vondřichové, která navazuje na myšlenky kritické recepcce díla z devadesátých let minulého století.

*„Postihnout všechny důsledky války, to si bezpochyby žádá zvláštní zacházení se slovy a příběhy. Körnerův jazyk se snaží tuto nesdělitelnost překonat, v textech znějí nadávky, cizí slova, archaismy, poetismy, osudy jsou nazírány z mnoha perspektiv – pocity bojujících, jejich blízkých, zpětně nebo přímo in medias res. Ohledává rány na duši i na těle lidí i krajiny, zkoumá nitro jedince i dno společnosti se záměrem odkrýt a pranýřovat zločiny války. Ve všech textech ale autor postup opakuje, a to jak v oblasti klíčových témat (hrdinství x prohra, láska x zvířecí chtíč, komplex přeživšího), stylu (hyperbola, kombinace vulgarismů a zdobnělin), tak v použití konkrétních motivů, což v důsledku vede k předvídatelnosti a strnulosti příběhu“.*¹¹⁸

Klíčové téma – zamyšlení nad osudem člověka, který byl za hrdinství ve válečné bitvě vyznamenán křížem Marie Terezie – zpracovává Körner ve dvou variacích. Oba protagonisty pronásledují vzpomínky na hrůzy války. Tyto zkušenosti jim znesnadňují návrat do života a zařadit se do společnosti. I když navenek se zdají být výchozí podmínky pro úspěšné překonání těchto překážek u obou hlavních postav stejné, při hlubším zkoumání zjišťuje, že život před válkou Pavla von Petera a Alberta Lesonického byl značně rozdílný a v každém zanechal úplně jiné hodnoty.

Pavel von Petera, ač šlechtického původu, matku nenávidí, neboť již od dětství Pavla neobklopovala mateřskou láskou a navíc podváděla otce. Sotva dvacetiletý nenávidí válku, nenávidí zabíjení lidí a po válce znovu nenávidí – uděluje nepřiměřený trest s následkem smrti odsouzeného. Vzápětí u Pavla von Petera vyvstává pocit viny, který nepřekoná ani jiskra naděje na lásku v podobě slečny Milky. Svůj život končí sebevraždou.

V případě Druhé variace si hlavní postava Albert váží svého otce (který padl ve válce) a zároveň je milován svou manželkou. Albert je obklopen láskou, je schopen láskou i obdarovávat a pokušení vzít si život dobrovolně nakonec nepodlehne.

Filozofický rozměr dílu dodává i rozdílná míra „zakořeněnosti“ obou protagonistů.

¹¹⁸ VONDŘICHOVÁ, Anna. *Post bellum 1866 (Post bellum – Svíbský les), Oklamáný – Der Betrogene*. [online]. [cit. 25.11.2017]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/20/minirecenze>

6. ZÁVĚR

Válka prusko-rakouská, válka sedmítýdenní (od vyhlášení války 14. 6. 1866 do podepsání mikulovské prozatímní smlouvy o mír koncem července téhož roku), z hlediska času poměrně krátká, přesto tolik ztrát na lidských životech. Z přeživších pak nespočet zmrzačených - tělesně i duševně.

Poválečná deprese a skepse lidí - ztráta ideálů, zmařená mládí vojáků - odloučené lásky, pozůstalé rodiny, hmotná nouze - zničená úroda, hlad, nemoci - cholera. Jak dlouhý byl výčet všech ztrát - hodnot duchovních i materiálních. Na druhou stranu tato bezprostřední poválečná krize, jak je patrné z údajů v kronikách válkou zasažených obcí, vede prosté obyvatelstvo k posílení hodnot křesťanských.

Lidé svou víru a úctu k bohu vyjadřovali i navenek - ženy zdobily na krku zlaté křížky, kříže byly i v domácnostech v rohu nad stolem, také u cest v polích a na návších "Boží muka". Znamením kříže rodiče vyprošovali požehnání na cesty dětem (při svatbě, při odchodu na řemeslo apod.). U nás doma se z této doby dochoval zvyk dělat nožem na spodní kůrce chleba tři kříže dřívě, než se nakrojí bochník.

Lidé si začali více vážit života i živobytí, ke změnám docházelo v mnoha oblastech, např. v polním hospodářství, ve stravování a do odívání se promítá francouzská móda.

Takové byly poměry v obcích po válce. O samotném válečném dění na vsi vypovídá ve svém spise Josef Volf, rolník z Máslojed. Vzpomínky na to, jak probíhaly válečné události ve městě Hradec Králové, uvádí Ignát Herrmann v díle *V pevnosti*. Podle dostupných pramenů zdají se býti zkušenosti městských a venkovských obyvatel s válkou (v závislosti na úhlu pohledu) trochu odlišné.

V praktické části práce se od historie, od dochovaných výpovědí pamětníků dostáváme přes *Vzpomínky na rok 1866* od Ignáta Herrmanna až k pohledu na válku očima postmoderního spisovatele Vladimíra Kőrnera. Dvojí úroveň estetického vnímání (jakožto prvek postmoderního umění) díla *Post bellum* je příslibem nejen pro čtenáře méně náročné, ale i pro čtenáře s vyššími nároky, jež v ději vyčnívajícím na povrch hledají hlubší, filosofický smysl. Je dobré podporovat a využívat snahu literátů o přiblížení událostí války prusko-rakouské a jejich uchování v povědomí národa.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura a prameny:

ALBIERI, Pavel. *Utíkejte, Prajzi jdou! Příhody "jednoho ženicha" na útěku v roce 1866.* Praha: Frant. Bačkovský, 1894, 198 s.

BAŠTECKÁ, Lydia. *Stopami dějin Náchodska 2. Válka 1886 na Náchodsku, Náchod,* 1996, 391 s.

BENÝŠKOVÁ, Jarmila a František VÍCH. *Literární Hradec Králové: slovníková příručka.* Hradec Králové: Okresní knihovna, 1994, v, 180 s. ISBN 80-85059-10-X.

BĚLINA, Pavel a Josef FUČÍK. *Válka 1866.* Praha: Havran, 2005, 686 s., [20] s. obr. příl. Krok. ISBN 80-7185-765-3.

BRŮHA, Jan, Jaroslav DVOŘÁK, Bohumil POLÁČEK a Miroslav VYCPÁLEK. *Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866.* Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války 1866, 1996, 110 s. ISBN 80-85031-15-9.

DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. *Slovník české prózy 1945-1994.* Ostrava: Sfinga, 1994, 490 s. ISBN 80-85491-84-2.

FUČÍK, Josef. *Válka 1866: běda poraženým.* Praha: Paseka, 2012, 329 s. ISBN 978-80-7432-201-3.

HERRMANN, Ignát. *V pevnosti: vzpomínka z roku 1866.* V Hradci Králové: Městská rada, 1936, 130 s.

CHVOJKA, Aleš a ŠRÁMEK Josef. *1866: malá encyklopedie prusko-rakouské války: k expozici Muzea války 1866 na Chlumu.* V Hradci Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2015, 99 s. ISBN 978-80-87686-01-0.

JANOUSEK, P. a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I. (A-L).* Praha: Brána, 1995, s. 549.

JIRÁSEK, Alois. *Z různých dob: povídky a obrázky.* 2. vyd. Praha: J. Otto, 1899, s. 359. Sebrané spisy.

KESSLER, Vojtěch a Josef ŠRÁMEK. *Requiem za rytíře: jezdecká srážka u Střezetici 3. 7. 1866.* Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2016, 150 s. ISBN 978-80-904841-6-0. *Hradec Králové 1866-1991: Königgrätz 1866-1991* Praha: [Hist.úst.Čs.armády], 1993, 425 s.

KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Post bellum : Svíbský les ; Oklamany* = <<Der >>*Betrogene*. Praha: Dauphin, 2006, 269 s. Spisy Vladimíra Körnera. ISBN 80-7272-083-X.

KRATOCHVIL, Alexander a Jiří SOUKUP. *Paměť válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2016, 427 s. ISBN 978-80-88069-14-0.

KREJČÍ, Karel. *Česká literatura a kulturní proudy evropské*. Praha: Československý spisovatel, 1975, 387 s. Kritické rozhledy.

LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007, s. 257. Historické myšlení. ISBN 978-80-7203-862-6.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *O realismu u nás*. Čas 2. 1887., č. 23–27

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

Pamětní kniha obce Hněvčeves. s. 786.

PERNES, Jiří. *František Josef I.: nikdy nekorunovaný český král*. Praha: Brána, 2005, 495 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7243-217-6.

SCHMARC, Vít. *Obraz válek a konfliktů: V. kongres světové literárněvědné bohemistiky Válka a konflikt v české literatuře*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, 474 s. ISBN 978-80-88069-13-3.

ŠKORPIL, Václav, Jiří JAROŠ a Miroslav MUDRA. *Bitva u Hradce Králové 3. července 1866: její příčiny a průběh: průvodce po bojišti*. Praha: Naše vojsko, 1956, 22 s.

URBAN, Otto. *Vzpomínka na Hradec Králové: (drama roku 1866)*. Praha: Panorama, 1986, 424 s. Stopy, fakta, svědectví.

Internetové zdroje:

DROZD, Jan. *Zrádčové vlasti... Václav Kredba*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z: <<http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=8282>>

HRDINA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk v českých diskuzích o literárním realismu*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/130919/1_BohemicaLitteraria_17-2014-1_11.pdf?sequence=1>

ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Válečné odškodnění obyvatelstva v Čechách po roce 1866*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1996/Spiritova.pdf>>

ŠRÁMEK, Josef. *Prusko-rakouská válka roku 1866 a Muzeum východních Čech v Hradci Králové* - Academia.edu. [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z:

<http://www.academia.edu/29021998/Prusko-rakousk%C3%A1_v%C3%A1lka_roku_1866_a_Muzeum_v%C3%BDchodn%C3%ADch_%C4%8Cech_v_Hradci_Kr%C3%A1lov%C3%A9>

ŠRÁMEK, Josef. *Poutavé svědectví o životě v královéhradecké pevnosti na počátku prusko-rakouské války roku 1866*. [online]. [cit. 15. 11. 2017]. Dostupné z:

http://www.academia.edu/23757794/Poutav%C3%A9_sv%C4%9Bdectv%C3%AD_o_%C5%BEi_vot%C4%9B_v_kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%A9_pevnosti_na_po%C4%8D%C3%A1tku_prusko-rakousk%C3%A9_v%C3%A1lky_roku_1866>

ŠRÁMEK, Josef. *Venkov za prusko-rakouské války roku 1866: Selské paměti jako historický pramen a podnět pro další bádání* [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z:

<http://www.academia.edu/12724774/Venkov_za_prusko-rakousk%C3%A9_v%C3%A1lky_roku_1866_Selsk%C3%A9_pam%C4%9Bti_jako_historick%C3%BD_pramen_a_podn%C4%9Bt_pro_da%C5%A1%C3%AD_b%C3%A1dn%C3%AD>

Válka 1866 a její dopady na život v našich obcích. [online]. [cit. 10. 10. 2017]. Dostupné z: <<https://www.obec-sadova.cz/zajimavosti>>

VOLF, Josef. *Vzpomínky na válku roku 1866*. [online]. [cit. 25.11.2017]. Dostupné z: <<http://lk22.sweb.cz/1866/1866.htm>>

VONDŘICHOVÁ, Anna. *Post bellum 1866 (Post bellum – Svíbský les), Oklamany – Der Betrogene*. [online]. [cit. 25.11.2017]. Dostupné z:

<<https://www.advojka.cz/archiv/2007/20/minirecenze>>

VŠETIČKA, František. *Sňatky z rozumu Vladimíra Neffa*. [online]. [cit. 20. 9. 2017]. Dostupné z:

<https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/125464/1_SlavicaLitteraria_15-2012-3_9.pdf?sequence=1>

8. PŘÍLOHY

Příloha č. 1.: Bibliografie próz a vzpomínkové literatury s tematikou prusko-rakouské války roku 1866

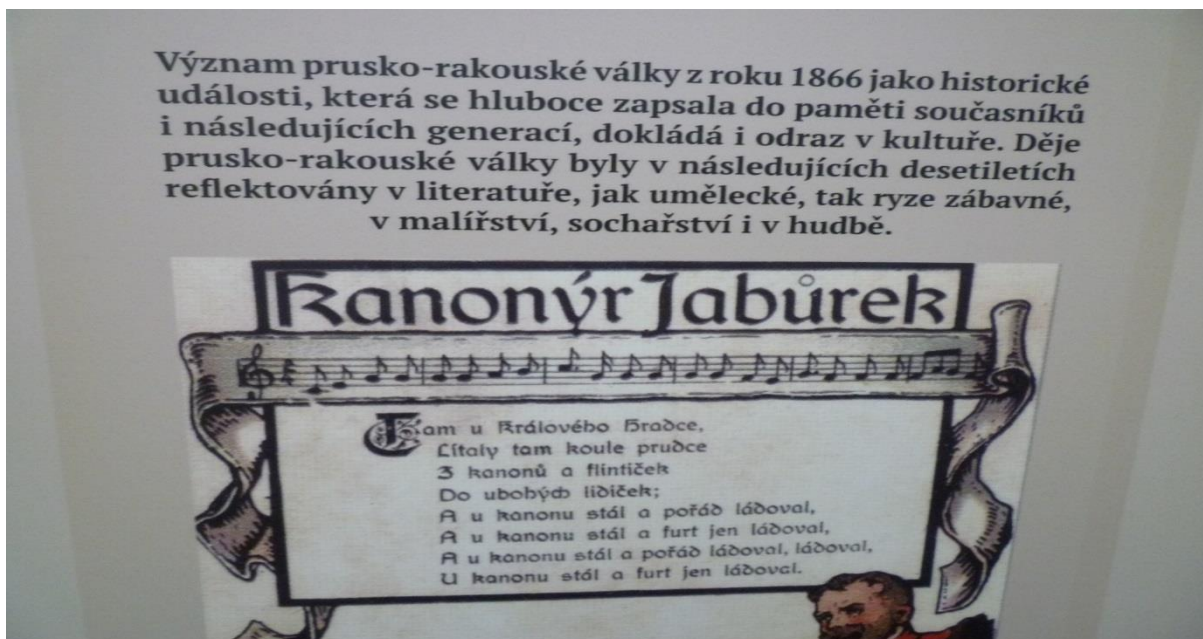
Seznam vybrané literatury Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové k tematice prusko-rakouské války:

(Řazeno podle abecedy)

Jméno autora	Název díla	Rok vydání	Nakladatelství
<i>Arbes, Jakub</i>	<i>Newtonův mozek</i> (Romaneto o událostech roku 1866)	1948	Praha, Melantrich
<i>Beer, Alois</i>	<i>Památosti mého podomování</i> (Cestopis z roku 1866)	1978	Hradec Králové, Kruh
<i>Herrmann, Ignát</i>	<i>Černá vůně</i> (Vyprávění o roce 1866)	1974	Hradec Králové, Kruh
<i>Herrmann, Ignát</i>	<i>V pevnosti</i> (Vzpomínky z roku 1866)	1936	Hradec Králové, Městská rada
<i>Jirásek, Alois</i>	<i>Sebrané spisy. Sv.</i> (Povídky a obrázky z různých dob)	1899	Praha, Host
<i>Jirásek, Alois</i>	<i>Sebrané spisy. Sv. 23.</i> (Povídky a obrázky z různých dob)	1931	Praha, Host
<i>Jirásek, Alois</i>	<i>Sebrané spisy. Sv. 2.</i> (Povídky a obrázky z různých dob)	1925	Praha, Host
<i>Klostermann, Karel</i>	<i>Na útěku</i> (Vzpomínka na rok 1866)	1927	Praha, Vilímek
<i>Knap, Josef</i>	<i>Zaváté šlépěje</i>	1947	Praha, L. Kuncíř
<i>Kubský, Gustav</i>	<i>Příběh jednoho léta</i>	1948	Brno, Brněnské tiskárny

Machar, Josef Svatopluk	Vídeňské profily	1919	Praha, G. Dubský
Michl, Karel	Příběhy o vojně 1866	1976	Hradec Králové, Kruh
Neff, Vladimír	Sňatky z rozumu (První díl pentalogie se věnuje roku 1866)	1957	Praha, Čs. spisovatel
Neruda, Jan	Dílo Jana Nerudy. Díl 14. (Válečný rok 1866)	1924	Praha, Kvasnička a Hampl
Neruda, Jan	Z domova a z ciziny (Za války roku 1866)	1911	Praha, Topič
Novák, Ladislav	Pardubák (Válečná novela z roku 1866)	1866	Praha, Máj
Prokop, Ladislav	Zápisky	1981	Hradec Králové, Kruh
Stašek, Antal	Vzpomínky. Rok 1866	1925	Praha, Borový
Štěch, Václav	Stříbrná věž (Dětský román)	1928	Praha, Ústřední nakladatelství učitelstva
Volf, Josef	Vzpomínky na válku 1866 (Průvodce po bojišti královehradeckém)	1927	Praha, Čs. podniky tiskařské

Příloha č. 2.: Bitva u Hradce Králové roku 1866 ve fotografiích

1. *Umělecké zpracování kramářské písně Udatný rek kanonýr Jabůrek (vystavené v rámci výstavy v Muzeu války roku 1866 na Chlumu)*

2. *Soudobý pohled na vesnici Hněvčeves – místo první oběti prusko-rakouské války Františka Kozáka*

3. Rekonstrukce bitvy u Hradce Králové v rámci vzpomínkových akcí 151. výročí 3. července 2017

4. Rekonstrukce bitvy u Hradce Králové v rámci vzpomínkových akcí 151. výročí 3. července 2017

5. *Soudobý pohled na výšinu Chlum ze Svíbského lesa*

6. *Vojenská pevnost Hradec Králové*

Rakouská pěchota - myslivec
1) Klobouk vz. 1861
2) Saka vz. 1861 s řemenem
3) Kalhoty
4) Tělna

7. Uniforma rakouské pěchoty (polních myslivců)

8. *Původní podoba lesu Svíb*

9. *Les Svíb*

10. Pomník Myslivce ve Svěbském lese

11. *Detail pomníku Myslivce*

12. *Pomníky a náhrobky padlých ve Svíbském lese*

Příloha č. 3.: Záznam rozhovoru s historikem Josefem Šrámkem

V rámci výzkumu k této bakalářské práci se uskutečnil 13. 11. 2017 rozhovor s historikem Mgr. Josefem Šrámkem, Ph.D. z Muzea východních Čech. Jeho odborný zájem představuje např. období prusko-rakouské války a politické dějiny 19. století obecně.

1) Jaký vliv měly události prusko-rakouské války roku 1866 na krajinu v oblasti bojiště bitvy u Hradce Králové? A odlišuje se její podoba po 150 letech od této historické události?

„Krajina se změnila vlivem války opravdu minimálně. V podstatě do dneška vlastní bojiště vypadá úplně stejně jako před 150 lety. Musíme samozřejmě vzít v potaz kolektivizaci, která změnila polnosti, ale krajinný reliéf zůstal stejný. Jedinou takovou změnu představuje les Svíb, který vypadal úplně jinak – dílem proto, že v době války byl z velké části vykácený. Změnily se tedy např. dřeviny, ale převýšení zůstalo stejné. Dále můžeme předpokládat, že se rozrostla obec Chlum, ale to jsou ve své podstatě minimální změny v krajině. Určitě tam sehrálo svůj vliv i to, že to bojiště se nejpozději od roku 1888 začalo proměňovat. Ona to nebyla ještě vysloveně památková zóna. V tomhle slova smyslu o té oblasti můžeme mluvit až od roku 1996, kdy ta památková zóna byla zřízena zákonem, ale takový soubor funerální plastiky se tam vyvíjel už bezprostředně po válce. V roce 1888 vzniká „*Komitéť pro udržování pomníků na bojišti královehradeckém*“, který o bojiště pečuje vlastně až do současnosti.“

2) Jaký vliv měla válka na sociální a zdravotní podmínky obyvatel a jak se promítla do jejich života?

„Dopad války na život lidí byl naprosto zásadní. Pokud to vezmu více ze široka, tak je pochopitelné, že vzhledem k období, kdy se válka konala, tak vlastně v místech bojů byla v zásadě zničena veškerá úroda. Pro ty lidi měly velký dopad i válečné rekvizice potravin a dalších věcí pro potřeby armády. Je zapotřebí si uvědomit, že probíhaly několikrát. Nejdříve rekvírovala rakouská armáda, která táhla na bojiště, z opačné strany poté i Prusové. Po uzavření Mikulovského příměří, kdy Prusové pobývali v českých zemích, tak to byly další výdaje na jejich výživu. Oproti té první fázi, kdy vlastně ty vojáci si brali, co potřebovali a měli teoretickou povinnost vydávat na všechno stvrzenky, na základě kterých měly být řešeny náhrady, což ale jak ukazují paměti současníků, tak ne vždycky se to dělo. Po Mikulovském příměří měli vojáci už povinnost za všechno platit (z většiny případů se tak skutečně dělo), i

tak docházelo k určitým excesům. Po té materiální rovině tedy znamenala válka obrovské břímě, což dokládají i zápisky současníků. Co se týká nemocí, naprosto příslovečnou byla epidemie cholery, kterou vojáci do obcí zanesli.“

3) Ve vzpomínkové próze „V pevnosti“ Ignát Herrmann uvádí tři brány (Pražskou, Moravskou a Slezskou). Můžeme v současné době najít v Hradci Králové pozůstatky, které by jejich existenci dokládaly?

„Ne, po válce byly zbořeny.“

4) Dále Herrmann uvádí na západní straně města výšinu Kozinka, ze které obyvatelé sledovali válečné dění v okolí. Jedná se tedy o vzpomínku, která by se mohla zakládat na reálném základě?

„Určitě ano. To se v Herrmannových vzpomínkách objevuje velmi často. Třeba lidi od Chrudimi chodili na nějaký kopec v okolí a taky, jak mohli, tak sledovali pomocí dalekohledů bitvu na Chlumu, lidé z vesnice zase sledovali takhle bitvu u Náchoda. Předpokládám tedy, že se jedná o autentickou záležitost.“

5) A můžeme vrch Kozinka v Hradci Králové stále najít?

„V zásadě ano. Vyhlídka Kozinka se přibližně nacházela v místě, kde lze v současné době najít budovu Krajského úřadu (bývalého pivovaru).“

6) V textu Herrmannovy prózy se vyskytuje řada vyhlášek, např. o nutnosti obyvatel města zásobit se potravinami. Lze potvrdit autentičnost těchto textů?

„Určitě se jedná o autentické texty. Jednotlivé vyhlášky jsou dochované i v archivu. V té době to bylo totiž naprosto běžné. Ten, kdo chtěl zůstat v pevnosti, tak musel mít vlastně určité množství zásob. A kdo by nevyhověl, tak byl vykázán, protože obyvatelé města museli být soběstační při tom očekávaném obléhání pevnosti.“

7) V textu Körnerových novel se objevují postavy bývalých účastníků prusko-rakouské války Pavla von Petra z „Post bellum“ a Alberta Lesonického ze Svíbského lesa. Nemůže být příběh těchto postav založen na reálném základě?

„Na tuto otázku by asi nejlépe odpověděl Vladimír Körner. Jestli ho při samotném psaní něco inspirovalo, to nelze vyloučit. Ale že bychom mohli jasně říci, že tam vlastně zbeletrizoval nějaký historicky známý osud, to jako říci nemůžeme.

8) Uvádí Korner v textu novely účast II. praporu 21. čáslavského pluku v bojích o les Svíb ve správném historickém kontextu? Jaká byla úloha této vojenské jednotky v rámci těchto bojů?

„Uvádí ho ve správném kontextu. Nedá se však hovořit o nějakém zvláštním přínosu a vlivu této jednotky na průběh bojů. Jejich počet nebyl výrazný. Ve Svíbském lese však připomíná jejich účast v rámci tohoto střetnutí památník.“

9. RESUMÉ

The bachelor work is concerned with analysis of literary depict of battle at Hradec Králové in czech text by contemporary witness of war incident Ignát Herrmann and current's author Vladimír Körner. The bachelor work is divided into two parts. First part retains different attitudes of particular authors to processing literary theme of Austro - Prussian war from 1866 up to the present. Next chapters are getting closer to historic context war year 1866 (follow reason of conflict, course of war and impact of post - war affair to czech literary culture). Follow of definition imminent impact for life of erstwhile population and reflection transformation of region after 150 years from this significant historic moment.

Practical part compares proessing of battle at Hradce Králové in text of Herrmann's prose *V pevnosti* and Körner's writing *Post bellum 1866*. Structure of personal comparison is formed to 12 thematic whole.

From the results of analysis emerges that literary processing Ignáta Herrmana and Vladimíra Körnera are considerably different in followed aspect. The meaning of Herrman's prose *V pevnosti* is primarily historic. In his writing author retain really historic events of battle at Hradce Králové and adds, how was functioning of population changed by its influence. Körner's writing *Post bellum 1866* doesn't make the efforts to depiction of authentic events Austro - Prussian war. The writer only uses historic background of story to show influence of war on psyche of direct participants of battles and its consequences to population in generally.